

Іноземний літературний і
популярно-науковий тижневик.

Ч. 19—20

30 грудня 1924 р.

Ч. 19—20

ЗМІСТ:

1. М. ЧЕРКАВСЬКИЙ. Брацька школа в Луцьку в XVII в. 2. ЛАВРО МИРОНЮК. Поезія. 3. С. ЖУК. Кременецький замок. 4. АНАТОЛЬ КОТОВИЧ. Як граници значили. 5. ИЛЬКО БОРШАК. Український мандрівник по старому Парижу. Вулиця Орлика я Бальзака. 6. АЙЗ. В сльозах моя душа. 7. С. Т. і О. П. Український науковий рух на еміграції. (Замінчення).	8. А. ПАВЛЮК. Трилтих болю. 9. Т. БАРАБАШ. Зневіра. 10 СТ. СІРОПОЛКО. Фланчна хультура. 11. ПАВЛО ТИЧИНА. Три сини. 12. В. ОСТРОВСЬКИЙ. Хлопські скни. Роман. 13. ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ. Бібліографія. 14. ТЕАТР і МУЗИКА. „Брехня“ В. Винниченка в Італії. 15. ТРЕТЬЯ МИСТЕЦЬКА ВИСТАВКА У ЛЬВОВІ. 16. РІЖНІ ВІДОМОСТИ.

ВАРШАВА — ЛЬВІВ — ЛУЦЬК

ЦІНА 1 ЗОЛ. 50 ГР.

У „НАШОМУ СВІТІ“

беруть участь та згадують згадку співробітники:

Помо, Тимара Барбаш, Ф. Гуринський, посол з-р. В. Дмитрюк, О. Дучинська, проф. В. Закичин, поет Н. Кармавський, проф. Конань (Берайн), Кунадельський, К. Лавришевський, М. Лещинський, д-р Е. Лукасевич, посол С. Любарський, М. Маданюк, арт.-мад. Мегин, проф. І. Огієнко, з-р. О. Олесь, І. Орайена, В. Остроніцький, В. Панкович, поет А. Панюк, М. Падбансет, арт.-мад. З. Подуменко, К. Попінук, С. Рудока, докт. Ю. Руди, М. Садовський, О. Саліковський, С. Сірновський, О. Сівець, Ганнила, Фірак (Юссеїдов), Е. Чепига, Чередницький, сен. Черкаський, посол Чучман і інші.

Уклінно прошу Шановних Читачів і Передплатників вирівняти залегlosti за минулі місяці, з'єднувати передплатників серед своїх знайомих, а також надсилати їх адреси.

З поважанням

Редактор-Видавець. В. Остревський.

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО В КАТЕРИНОСЛАВІ

1. Т. Шевченко. Нобзарь. Перше повне народне видання, в 1 томі, з поясненнями й примітками проф. В. Симонова. З портретом і біографією. Ц. дол. 1.00, в опрізі дол. 1.30	рожжя. Покад 200 мал. І карт. Ц. дол. 1.00 в опр. 1.30
2. Проф. І. Огієнко. Українська Культура. Коротка історія культурного життя українського цароду. З малинками і портретами в опрізі. Ц. дол. 0.70	13. А. Кащенко. Зруйноване гніздо. Повість з часів сисусування Січі. Ц. дол. 0.16
3. С. Ефремов. Коротка історія українського письменництва. З малюнками. ІІ. дол. 0.80	14. А. Кащенко. На руинах Січі. Історичне оповідання. Ц. дол. 0.04
4. Проф. Д. Дорошенко. Короткий курс історії України. З малюнками. Ц. дол. 0.60	15. А. Кащенко. Мандрівка на Дніпрові пороги. Оповідання. Ц. дол. 0.06
5. М. О. Ковалевський. Історія Греції та Риму. Для шкільних і самопошуків з 46-ма мал. В картамах. Ц. дол. 0.30	16. А. Кащенко. Над Кодв'яким порогом. Істор. оповідання. Ц. дол. 0.05
6. М. Левицький. Граматика української мови. Для самопошуків. В опрізі. Ц. дол. 0.60	17. А. Кащенко. Борці за правду. Істор. опов. Ц. дол. 0.30
7. Г. Голоскевич. Український правописний словник. З короткими правилами правопису. В згадці з правописом Всеукр. Академії наук. Випуск 5-те. Ц. дол. 0.20	18. А. Кащенко. Під Корсунем. Іст. пов. Ц. дол. 0.30
8. С. Гваницький і Ф. Шумлянський. Російсько-український словник. 520 стор., великого формату. Ц. в опрізі дол. 2.00	19. А. Кащенко. Славні побратими. Істор. опов. Ц. дол. 0.16
9. "Ярина". Українська граматика з читанкою, склад А. Воронець, з 52 малинками Ю. Магаленського, з додатком: "Як учіто з букваря Ярина" та "Як вести розмови з мазепинками". Ц. дол. 0.30	20. А. Кащенко. Кость Гордієнко-Головко, останній лініар Запорожжя. Ц. дол. 0.10
10. С. Русова. Едина діяльна (трудова) школа. Ц. дол. 0.10	21. А. Кащенко. З Дніпра на Дунай. Оповідання з часів сисусування Січі. Ц. дол. 0.25
11. С. Русова. Нова школа соціального виховання. Курс лекцій. Ц. дол. 0.50	22. Д. Мердовець. Гетьман Петро Сагайдачний. Істор. опов. Ц. дол. 0.20
12. А. Кащенко. Оповідання про славні військо-запорожські низові. Ілюстрована Історія Запо-	23. О. Рогова. Тиміш Хмельниченко. Істор. пошті. з малюнками Ю. Ходорового. Ц. дол. 0.30

ПОВНИЙ КАТАЛОГ ВИДАВНИЦТВА БЕЗПЛАТНО.

ПРОДАЖ ВИКЛЮЧНО ЗА ГОТОВКУ, КНИЖКИ ВИСИЛАЮТЬ НЕГАЙНО,

На білому замовлення - 25 -- 40% знижки.

Гроші (кінецькі суми) можна приносити златом, а краще переказами на Кonto E. Wyrowuj. Земельний Банк Гантемерії, Львів, або - Živnostenska Banka, Praha, або - Wiener Bankverein, Wien, або просто на адресу:

Eug. Wyrowuj, Berlin SW 47, Yorkstr. 84!!.

по ЕЗ II О ОЛЕСЯ

МОЖНА НАБУВАТИ ЧЕРЕЗ АДМІНІСТРАЦІЮ

„НАШОГО СВІТУ“

Ціна з пересилкою 2 зол. 50 гр.

Висилається за готовку й за пісплатою.

КНИГАРНЯ

ЗА СВОБОДУ

WARSZAWA, NOWY-SWIAT 22 W PODWÓRZU

КНИЖКИ УКРАЇНСЬКІ І РОСІЙСЬКІ.

ВСІ НОВИНКИ. НАУКА, ТЕХНІКА, СПОГАДИ.

ВЛАСНІ ВИДАННЯ.

Ілюстрований літературний і
популярно-науковий тижневик.

Ч. 19—20

ВАРШАВА, 30 ГРУДНЯ 1924 РОКУ

Ч. 19—20

М. ЧЕРКАВСЬКИЙ

БРАЦЬКА ШКОЛА В ЛУЦЬКУ В ХVІІ В.

В другій половині XVI в. в політичному житті нашого народа підбулася криза. Велике князяство литовське, що об'єнило себе спадкоємцем держави київської, в особі своїх останніх князів зрадило традиції старої держави русько-української. Узвіс в Люблині Литва разом із землями українськими об'єдналася з Польщею. З того часу для народа українського настало нове політичне життя. На наших землях одчувся вплив нової культури, яка, правда, де в чому горувала над місцевою русько-українською культурою. І перед тим нераз наші землі увіходили в певні стосунки з Польщею. Але тоді — приблизно в 2-ій четвертіні XVI в. — Польща нічим особливо не імпонувала „Русі“. Вплив західного гуманізму лише поверхово помічався в Польщі. в польській літературі панувала суха латинщина, сухий і нежиттєвий був і зміст. Така література не могла цікавити наших предків, які мали багато й у себе церковно-моралізуючої книжності. Через те у XV і XVI вв. ми не бачимо впливу літератури польської на українську: не було польського впливу й на українське життя.

Не те ми бачимо згодом. З р. 1550 в Польщі розпочався дуже сильний культурний рух. Спочатку завдяки лише політичним факторам, потім під впливом руху реформаційного, занесеного до Польщі із Заходу, в ширших колах польського громадянства помічається інтенсивний культурний підйом. Літературна мова польська розвивається; зміст нової літератури польської набирає ріжноманітності і дає тепер все, що треба було знати сучасному інтелігентові, щоб жити духом і потребами свого часу. Останнє відчувалось зосібна тими українцями, які займали в польсько-литовській державі видатні посади. Й мусили жити інтересами тієї держави; своє життя не давало

відповіді поживи, треба було звертатись до чужої польської культури і... і підлягати.

В той час зявився в Польщі орден Єзуїтів. Сокріпивши своє становище в державі вмілою пропагандою та боротьбою з протестантизмом, орден бере в свої руки школу, пристосовуючи її до потреб часу і смаку тодішньої шляхти. Єзуїтські колегіуми, яких число все виростало, виховують молодь з сильновідчутними манерами, зо всіма зовнішніми прикметами культури, правда — з легким моральним баражем, але зате добре причепленим виразіваним язиком. Коли до цього додати, що наприкінці XVI в. розвивається в Польщі й матеріальна культура, шляхецька роскіш, то зрозуміло, як усе це мусило вразити українців, зосібна українське панство. Це панство також було пересякнute шляхецько-класовими настроями і симпатіями.

З народом, єдино-надійним носієм національних ідеалів, воно було звязане дуже слабою ниткою релігійної традиції, т. зв. „благочестям“ (православієм). Через те дуже сильно мусила зачіпти ця польська культура за созвучні струни українського шляхетства. І воно поволі втягувалось у вир чужого життя; почало пристосовуватись до нових порядків засвоюючи чужі погляди, звичаї, мову і віру. Кращі тогочасні люди не знаходили засобів спінити цей рух, що мав собі підтримку і з боку правителства; конче треба було перенести на свій український ґрунт та надати свої народні форми всьому тому, що було потребою часу. Але ми тепер добре тяжимо, як то не легко все те зробити. Адже, щоб від богословської книжності XIV — XV вв. перейти до справжньої науки, — для цього треба було багато часу и енергії, яка наєрівася та відповідно формується лише поступово.

Олінівши у скрутному становищі, стара ге-

Князь Н. К. Остріжський,
оборонець української культури.

Княгиня Софія Остріжська-Тарнавська
дружина кн. Константина Константиновича

нерациі „ревнителів благочестія”, подібно багатьом сучасним нам безвольним консерватистам, радили старий засіб — протиставлення всім питанням, сумнівам і противіям бурхливого часу візантійський аскетизм, „староруську простоту”. Князь Курбський, що жив тоді емігрантом на Волині, цей прототип теперішніх наших „общероссов” і численних російських емігрантів ріжких політичних одтінків, бачив причину упадку „благочестія” в „мнимом учесі” й проповідував „чистоту ума”, що досягається виконанням Христових Заповідів, а не „людською науковою”. Коли єзуїт Скарпа слухно вказував на слов'янську мову, як на головну причину відсталості православних, кличучи до єдності на ґрунті світової латинської мови, другий консерватор галичанин Іван Вишенський, замість того, щоб навертати своїх сучасників до живої мови народу, проголосше слов'янську мову, як — „найполезнішу” з поміж решти мов і „Богові наймилішу”. Всі свої писемницькі здібності Вишенський уживав на те, аби остерігти православних од потягу до нових знань, од перенесення їх на свій рідній ґрунт, од т. зв. „світової мудрості”. „Коли ви поласились на латинську і світову мудрість, то й благочестя втеряли. Чи не краще вивчити часослові, псалтирю, октоїха, апостола, Євангелію та інші церковні книги й досягнути слави вічної, аніж осигнути Аристотеля, Платона та зватись мудрим, фільософом у цьому житті, але попасті в гісну — поміркуй сам. Мені здається, краще й аза не знати, аби тільки бути з Христом...” Ось що рекомендували проти відступництва релігійного та національного люди старого світогляду в цей час ломання всього старого, трухлявого. Яку яскраву анальгію уявляють собою ті многі нам відомі ретрогради нашого часу, які своїми порадами та вчинками, що походять з їх оджившої ідеології, гальмують натуральний визвольний рух нашого народа!..

Але лищатись позаду та замикались в патріархальні форми не дозволяло життя. Воно підказувало інший засіб проти біди, яка впала на голову наших предків. Тим засобом була та сама „світова мудрість”, проти якої так ревно виступали люди старого світогляду, та ж сама європейська освіта, якою так пішадись поляки, називаючи предків наших „дурною

Руссю”, та ж сама освіта, тільки в своєрідних національних і суто-народних демократичних формах. Через те серед тієї частини української інтелігенції — світської та духовної, — яка ще лишилась вірною своєму народові та не одійшла до табору тріумфуючих, а також серед міцного народними традиціями об'єднаного цехозем устрієм нашого міщанства — виникає думка заснування і в себе школ, в яких би виховувались на сучасних не вище духовних, але й світських науках та шкільній дісципліні молоді люди — майбутні борці за права своєї віри й нації, яких так силкувались затягнути до своїх колегіумів єзуїти. Таким чином українське громадянство, хоч і з запізненням, нарешті проявилося: тепер воно об'єднується в церковні брачтва та засновує при них нові школи з новими світськими науками; підбирає для них досвідчених учителів, записує на їх утримання значні грошеві кошти, землю, друкарні то-що. Під кінець XVI і з початку XVII вв. такі школи відкрито в Острозі, Виннику, Львові, найпізніше — в Києві, а в 20-х роках XVII ст. — в Луцьку. В будинках чеснохреського ставропігійського монастиря грамотою короля Жигімунта (Зигмунда) III 1 патріаршим привілеем відкрито т. зв. „Греко-латино-словенську школу”.

На Україні були школи й раніше. Братства — ці старослов'янські родові союзи, які з поширенням християнства почали гуртуватись коло своєї церкви та які в вв. XV—XVI з'явилися з організаціями цеховими — звичайно утримували коло своєї церкви й школу. Але це були ще школи елементарні. Павло Одерборн писав р. 1581 з Литви до себе, в Германію, що в „руських” школах, які завжди бувають при церквах, учат слов'янською грамоти, молитов, мікео-царгородського символу віри та що в них навіть не вчать катехизма. Обставини й вимоги часу змусили наших предків поширити курс навчання в братських школах. Тепер у деяких школах програм наук був такий широкий, що школа набирала характеру вищої наукової інституції. Такою була школа в Острозі, що заснована князями Острожськими. Це т. зв. Острожська Академія, в якій викладалась навіть медицина. На чолі „Академії“ деякий час стояв Кирило Лукарис, високо-освічена людина, яка вчилася в Італії-

ських університетах, згодом — патріарх александрійський і царгородський... Луцька братська школа не мала такого широкого програму; але й там викладались науки майже зі всіх ділянок тогочасного людського знання, — і з цього боку луцьку школу можна підпорядкувати під категорію наших середніх шкіл.

Зберіглось два статути Луцької школи. В артикулах першого, якого, мабуть, складено р. 1620, міститься курс елементарний без латинської мови. Останній арт. цього статута встановлює такий порядок наук: „спочатку учні навчаються складати букви (слов'янські та грецькі), потім учать граматику, при чому вчаться церковному порядку, читанню та співам. Також щодня привчаються один одного питатись по грецькому, а відповідати по слов'янському, і також — питатись по слов'янському, а відповідати простою мовою (українською)... і таким чином участься, приступаючи згодом до вищих наук — діалектики й риторики“. Але цей програм швидко було поповнено новим: новий статут уже запроваджував латинську мову і т. зв. „візволені науки“, тобто науки вільні (*artes liberales*). В даному разі видно вплив езуїтського колегіума в Луцьку, якому треба було дорівняти, щоби „поповнити всякий недостаток належного учіння, а противникам уста замкнути“. Після тієї зміни у програмі, в також зведення деяких постанов дісциплінарних, що відповідало вимогам тодішньої педагогіки й умовам місцевого життя, Луцька „греко-латино-словенська школа“ мала такий устрій:

Предмети науки: Через те що в школу приймалась молодь називати без елементарної підготовки, то насамперед вимагалось програмом навчання читати й писати по слов'янському, розуміти слов'янський текст, його переклад на мову „просту“ — українську. На другому ступені початкової науки йшло навчання рахунків, елементарної математики, грецької та латинської мови (граматика й конверсація). Мови слов'янська й грецька мали спеціальне значення в справі загроженого православія — символа національної осібності й незалежності, а мова латинська мала певне значення в тій системі гуманітарної освіти, що виключно панувала в XVI ст на цілому просторі Європи, де-но тільки просвіта стояла хоч трошки вище над рівнем елементарної письменності. Разом із тим йшло навчання основ православної віри, церковного порядку та співів. Цей ніби підготовчий програм замікався курсом т. зв. „вільних наук“. Система „семи вільних наук“, якої протягом довгого часу притримувалась європейська педагогіка, поділялась на *trivium* і *quadrivium*. До круга першого належали: граматика, риторика й діалектика; до другого — аритметика, геометрія, музика й астрономія. Коли до цього додати, що згідно зі статутом учитель у призначенні часі повинен був „учити й на письмі викладати“: зі св. Євангелієм, з книг апостольських, з пророків, з св. отців, фільософів, поетів, істориків — іншими словами — богословіє та фільософію, то матимемо досить широкий програм навчання. Само собою, що таке значне число наук можна було пройти не в один і не в два роки, а принаймні в шість років.

Порядок приймання в школу: Вступати в школу могли всі православні: як юнаки дорослі, так і малі хлопці, багаті і бідні. Як видно з арт. 5 статута до школи приймалися навіть бездомні діти, „які по улиці ходять, живности просячи“. Так, боронячи свою віру й простий народ — того демоса, який,

що далі йшов час, то все більше ставав головним репрезентантом української народності й „всходньої релігії грецької“, — Луцька братська школа поспільно впроваджувала в себе демократизм; навіть, як мову навчання в школі, допущено було народну мову українську, що була для того часу величезним поступом. До школи приймалися бажаючі вступити не відразу, а після деяких формальностей, що пояснюються цеховими звичаями, а також умовами цього тяжкого часу релігійної конкуренції, коли сторона, яка безкарно займалась так званим „душевапством“, могла закинути цей злочин керовникам православної школи. Треба було, щоби батьки самі приводили своїх дітей до школи, до ректора, взявши з собою, як свідків одного або двох сусідів. Тих, що приводили батьки, відразу вписувалось до школи і зараховувалось до класів; що ж до тих, які самі прийшли, то належало, щоби протягом трьох днів вони придивились до науки і до шкільних порядків. Коли школа юнакові чимсь не подобалась, то він одходив; в противному разі вносив у шкільну карнавку 4 гроши, „пенітарх“ вписував його у список — і він ставав спудесем”.

Шкільна дисципліна: Новому учневі призначався „старший“, звичайно з „слудеб“: старших курсів. Його треба було безоглядно слухатись, „у всьому звертаючись за порадою та його слухаючись, як особи, яка повинна наставляти та вчити його всьому корисному та пристойному“. Цей пункт шкільної дисципліни був не тільки одним наслідуванням езуїтської школи, але викликався конечною потребою дисциплінувати будучих борців за „благочесті“ та народність у вік моральної роспусти, сваволі, особисті розправи, нехтування законами. Щоби викорінити гордість, основану на становій нерівності, та виховати молодь у почутті братерства, статут наказував не робити нікто ріжкиці між багатими учнями й бідними та відзначати їх тільки за успіхи в науці, а за лінощі й порушення дисципліни однаково всіх карати. Кара повинна бути не „тиранська“, а наставницька, не надмірна, а по силі, не з буйством, а кротко й тихо“. Для престижа школи учні повинні були поза школою вести себе пристойно: без відома начальства не входити ні з ким в будь-які справи, не вчащати на непристойні зібрання та забави; як і членам братства, їм заборонялось уживати „корчміні слова“. Старших літами й осіб духовних учеників повинні були вітати уклоном, перед церквами й могилками — хреститись і вікурятно до церкви ходити. Також заборонялось виносити за шкільний періг все те, що робилось у школі. В часи, коли на кожнім кроці аж кишіло від чужої дефензиви, треба було додержувати потрібної конспірації та до неї привчатись.

Години науки: Впроваджуючи в шкільне життя порядок, статут докладно встановлює і години, „коли чому треба вчитись“. Навчання розпочинається о 9 годині зрані; до цієї години всі учні повинні були акуратно сходитись. Зрештою, в короткі дні, які бувають взимі, навчання розпочинається пізніше. Учні дежурні, що по черзі в числі 2 — 4 призначались на цілий тиждень, мусіли, сидючи коло дверей, слідкувати, хто з учнів прийшов пізно або зовсім не прийшов, і докладати вчителеві, який негайно мав посилати когось на станцію учня довідатись, через що учень не прийшов до школи. До учнів неакуратних, лінівих статут застосовував репресії. Належало зовсім не приймати до школи такого ученика, що не був у школі протягом двох-трьох днів. На дежурних накладав-

ЛАВРО МИРОНЮК

Стежка зелена до неба...
— ой, — полечу, — побреду!...
Чи не знайду, — кого треба
Чи не знайду?

Ой — зеленіє і веться —
вгору, — все вгору — з долин.
...Як тобі, — серце, — здається —
Хто буде Він?...

Вже виїхав з заїзду білений день
каштановим колесом крутиться, хотиться
і сріблом і золотом срібно золотиться
і виграв у поле загони коней.

Коней злотогрихих і срібномопитих,
овець злоторунних, — овець білосvitих
на луки розквітлих півоній, лілей
бренить на цимбалах ввесь день злотострунний
складає мельодії злотних пісень.

ся ще такий обовязок: завчасу прийти до школи, піднести школу, затопити в грубці й сидіти коло дверей, слідкуючи за учнями, які проходять. Дежурні слідкують за поведінкою учнів у школі і в церкві. Перед початком навчання обовязково промазувалась молитва, а після неї тихо, без розмови й шепту всі сідали на свої місця і починалась лекція. Вдома, після вказівок учителя, учні, один одного перевіряючи, один одному помагаючи, повторяли все, що чули в школі, вчили напам'ять слова й текст та вправлялись у власних творах — снілябічних віршах, проповідях, драмах та інших літературних творах, в роді тих віршів, які написані Сремією Савицьким на герб луцького брацтва, або тих духовних хантів, що ще й досі живуть в пам'яті нашого народу. В суботу шкільна робота носила репетіційний характер, практичний. У цей день учні в класі повторяли та здавали зі всього, чому навчались за тиждень. Крім цього вправлялись в рахунках, паскалі та співах. Спеціальні бесіди на теми релігійні велись у суботу після обіда та в свята перед службою Божою. В суботу відбувались і ті шкільні „поставлення“ які рахувались дуже раціональним педагогічним засобом у ті часи, коли панувала в школі різка, та які заповіді „пам'ятай день суботній“ надали спеціального змісту.

Шкільне начальство. На чолі школи стояв ректор, особа духовна. Ректором міг бути ігумен братського монастиря, бо в ті часи монахи, а обовязково вже настоятелі монастирів, не то що тепер, були люди освічені. Ректор вибирався всіма братичками. В числі начальства згадується в статуті „пенітарх“, що вів діловодство школи. Учителі називалися з грецького „даскалами“, а старший — „протодіаскал“. Варто звернути увагу на ті вимоги, які застосовувались до учителів братської школи. Акт. I статута ясно каже: „даскал повинен бути благочестив, розумний, стриманий, не пияць, не гнівливий, не заздрісний, не сквернословний і не спріятливий ересям“. Звичайно, від учителів вимагався певний освітній ценз. Таких людей могла постачати, крім європейських університетів, і Остріжська Академія, яку — напр., скінчив автор першої граматики і словаря Мелетій Смотрицький.

Складаючи з луцьким чеснохрестським братством одно ціле, школа утримувалась на братських кошти, які складались із вкладок братчиків, „вступного“ учеників, прибутих з землі братської, друкарні тощо. Головну статтю прибутків становили добровільні пожертви багатих людей, членів братства, які свідомі були своїх національних обовязків. В той час ще серед українського магнацтва було багато вірних синів своєї віри й нації; вони то й записували на брацтво й школу часто значні суми. Так, князь Миколай Чарторийський р. 1632 жертвувє на брацтво щорічною суму в розмірі 400 золотих, в цьому числі 50 зол. на утримання одного учителя, та забезпечує цю свою жертву доходами з маєтку Шепель.

Ось у якому вигляді може бути зображена на підставі відомого нам історичного матеріалу Луцька братська школа. Чи довго вона існувала. Найвищого свого розквіту вона досягнула в 2-й і 3-й четвертінах XVII ст., коли досить енергійно функціонувало чеснохресське брацтво, коли взагалі в житті українського народу помічається найбільший прояв активності, як фізичної, так моральної, спрямованої на оборону своєї віри, мови і соціальної волі, на боротьбу з польщеннем української землі. Але під кінець XVIII ст. вже помічається підупад народної сили: багато її було витрачено в нерівній борні. Тоді підупала й луцька брацька школа. В той час уже майже все українське можне панство, яке раніше належало до луцького брацтва та підтримувало школу матеріально, — всі ці Чарторийські, Четвертинські, Пузини, Еловицькі, Гулевичі, Стецькі, в особі молодшої своєї генерації, — покинуло свій народ, одійшло до католицтва й польщизни. А коли з початку XVIII ст. луцька православна ієрархія зовсім перестала існувати, а господарями чеснохресського монастиря зробилися базиліани, тоді перестала існувати й луцька брацька школа, залишивши після себе яскравий слід в історії боротьби народу нашого за свою культуру та прекрасний приклад для наслідування ним, сучасному поколінню народа українського, що спинилось в анальгічній політичній ситуації.

С. ЖУК

КРЕМІНЕЦЬКИЙ ЗАМОК

(Уступ з історичного нарису про Кремінець)

ГЛИБОКІй долині у підніжжя Бони і на узбіччах інших гір лежить місто Кремінець.

По свому цікавому положенню Кремінець є найбільш цікавим містом в усій західній Волині, особливо весною. Численні садки, перемішані з столітніми осокорами й стрункими дубами та грабами, чагарники, що розкинулись на скатах гір, — надають місту надзвичайно поетичного вигляду.

Особливо захоплюючий красивид з гори Бони. Місто — як на долоні і здається іграшкою з своїми старовинними будинками, церквами та костелами.

Гора Бони.

А далі — безмежні простори входять в далечину широкою рівниною на півден, перетяті плямами синьо-чорного лісу, з чепурними білими хатами, що купаються в зелені садків.

На північний схід пасмо кремінецьких гір розширяється широкими ланами й переходить в зелену долину, по котрій блискучою смугою протягнулась іква.

За річкою серед чорніючих лісів, мов величеська шапка, визирає Божа гора, вкрита сосковим бором. В давеччині маячать сусідні села.

Кремінець належить до найстарших міст Волині. Вже в IX віці по Р. Хр. на горі Боні був побудований замок, котрий відіграв велику роль в боротьбі дулібів проти кочових орд хазарів та полов-

ців.*). Кремінець вперше згадується в Іпатієвському літопису під 1226 роком, коли король угорський Андрій, завоювавши Галичину, прийшов на Волинь і обложив місто Кремінець.

Пойде король (Андрій) ко Теребовлю і взя Теребовль, і пойде к Тихомлю і взя Тихомль; оттуда же пріде до Кременяцю, і біся под Кременцем і много Угор ізбіша і раніша*. (Волинські війська були під проводом Данила Романовича).

В період розквіту Галицько-Володимирської держави при Данилі Романовичу приймає на себе головні удари татарських орд, які однаке не в стані були знищити Кремінецький замок.

І тільки в 1261 році на вимогу Бурундая, який несподівано напав на Волинь, Василько — брат короля Данила — мусив зникти неприступний до цього часу Кремінецький замок. Відновлено його доперва в кінці того ж століття Іваном-Володимиром (Василевичом) небожем Данила. З 1324 року до 1386 Кремінець надежить Луцькому князеві Любартові Гедиминовичеві.

Будучи безумовно найсильнішою твердинею на Волині, Кремінецький замок завжди під час боротьби рішив долю на користь того, хто ким володів.

Тому не дивно, що за Кремінець точилася довгі війни — спочатку межі українськими князями, а потім межі Польщею і Литвою — цими двома суперниками на володіння українськими землями.

В Кремінецькому замкові (1408 р.) увязнений Вітовтом — литовським князем — сидів Свидригайлло, в котрого українська людність шукала заступництва проти насильства, якими вславився Вітовт, політичним методом котрого для опанування краєм було «zniszczanie Rusi».

Після смерті Вітовта (1430 р.) Кремінець переходить в руки Свидригайла, який спеціальною грамотою дарує містові Магдебургське право (1438 р. 9 травня). В наслідок Люблінської унії (1569 р.) Кремінець, як повітове місто, входить до воєводства Волинського; Волинь разом з Литвою на довгі часи стають польськими землями. Найбільшого розквіту Кремінець досягає при Сигізмунді I. При ньому достатньо відновлюється замок; 1536 року він дарує Кремінець разом зі старостством жінці своїй королеві Боні, яка, проживавши в замку 20 літ (до виїзду свого в Італію), дбає про його мілітарну силу й польонізує місто, будуючи мости.

Під час повстання Богдана Хмельницького (1648 р.) місцеві ватаги козацькі під проводом Кривоноса зруйнували замок на горі Боні.

*). Замок разом з горою називається замком королеви Бони не через те, що Бона його заложила, я тому, що вона була де-який час його і всього міста власницею.

АНАТОЛЬ КОТОВИЧ

ЯК ГРАНИЦЮ ЗНАЧИЛИ

(Народний переказ Волині)

КОСЬ зимию ввечері, коли я дрімав біля груби, гріючи спину, — дід Єфим, шкільній сторож, докладав дров і оповідав мені про старі часи.

— За панщини було зовсім не так жити, як тепер, — казав дід. — За панщини вся сила в панові була: що хтів пан, та й робив. Прості люди знали працювати та мочати, — отьового лише. Й було для них діла. Такий-то вже тоді час був...

— В нас коло Михайлівки, недалеко Шамриного броду, тоді границя двох маєтків проходила. То вже зовсім недавно пан Антоковський скупив увесь ліс круг Михайлівки. Один купив, а другий у карти виграв... Той ліс, що понад дорогою старосільською праворуч іде, за панщини до Р—ського належав. Р—ського була й Михайлівка наша... Кажуть, що Ан—ський у Ру—ських у карти виграв і той ліс і нашу Михайлівку... Ліворуч од теперішнього старосільського шляху ліс був См—лих, старосільських панів...

— Обидва пани ті рідко коли в маєтках і жили. Все більше економи розпоряжалися тута та старости панські... Було часом лише пани наїзджали сюди, начебто на казяйство глянути... — і тоді вже людям пагано. Економ та староста, аби панові догодити, людей потягнути: все гонять шлях ладити, економію чистити, пісочком двір посыпти, деревом висажувати круг двора. А пан надіде, — все одно щось не до паду найде, і гляди — теж людям влетить... Що не по-їого, зараз бити звелить хто під руки попаде, і розложать на стайні та виб'ють, і як ще виб'ють...

— Малим я овечки панські пас... Все більше пасемо бувало за поворотом, недалеко фігури. Там колись давно, як холера була, людей ховали... Коли ж підріс я й було вже мені год із вісімнадцять, призначив економ мене ліса панського доглядати, начебто за стражника поставив. — От і посадили мене на Охличі, коло Шамриного болота, там, де тепер дорога на Старе Село йде. Тепер там поле, а за панщини — 70 літ назад — там ліс, страшенній ліс був; проїхати тудою — тільки сяк-так верхи можна було; болота там скрізь були: про канави, що никіں покопали на Попісі, не було ще й чутки в ті часи...

— От і забрався я на Охличі. Сижу один. Куриця теплий, до економа я старости далеко, — то я хвалити Бога; гнівити нікого. Радий, що панщина легка... Хозяйства свого я тоді немав, — все коло двора перебивалися ми, з діда-прадіда перебивалися... Стріляю зайців, качок; коли економові занесу, а коли і сам з'їм, — нікто не знає. Часом лише за хлібом піду до двора, а то і хліб часто-густо приносили мені інші стражники...

— Аж звідки не візьмись чую Р—ський приїхав до Михайлівки. — Приїхав — то приїхав, — гадаю, — нічого не зробиш.. Треба лише і собі до двора піти, пана побачити, руку поцюлювати.

І пішов я до села.

— Пан саме по підвірку ходив, як я до економії підійшов. Ходив та дивився, як його собака гуску

мужицьку ловив за барканом підвірка... Підійшов я, шапку зняв, уклонився панові та чекаю, що руку дастъ поцюлювати... А пан вгледів мене, та й почав роспитувати, що роблю, де живу. Аж потім вже протягнув руку поцюлювати...

— Так це ти в Охличі за стражника? — Я, — каже, на полювання на Охлич приїду. Казав економ, у тебе там дичини багато.

— А ніщо, є, прошу паночку, є. Як ваша милість, приїжджайте. Оно болота там багато та ліс густий.

— Що значиться болота багато?! Ліс густий! розсердився пан. — Прочистити треба просіку, шлях зробити треба. Не дерти ж мені обличча об гілля, не грузнути в болоті.

— Прочистимо, паночку, прочистимо, — ухновився я.

І пан пішов геть, погляджаючи собаку, який, не зловивши гуски, вже повернувся до господаря.

— На другий день і на третій рубали всі стражники просіку на Охлич, шлях жінки та діти спали, робили нову сторіжку в лісі, аби панові було де від негоди сковатися... і хоч щось на п'ятій день після того виїхав пан на полювання, вже все гаражд було зроблено задля нього в лісі.

— Пан іхав тай посміхався тільки: мабуть на своїх хловів, що такі справні. Замовив — одразу зробили, в два дні зробили. Економ радий, що від пана подяка буде. — Який, мовляв я справний — гадає.

— Пішов пан з економом у ліс, набили дичини: качок на болоті то що... і все б гаражд, та сталась пригода.

— Пан наш у сварці був із сусідом. А зараз за Охличем, недалеко моого куріння був якраз кінець маєтку Р—ського. І далі починається ліс Сміглого. Всі знали, що це вже там починається земля старосільських панів Смігліх, але де саме межа, ніхто того вказати не міг. Нікожі лінії там не було, жадних палів там не стояло. Самі пани не знали гаражд тієї границі, хоч то їх земля була. І мені ніхто не вказував межи, як за стражника я вступая... Ізза тієї границі пригода скочилася зі мною.

— Сталося так, що як наш пан приїхав до Охлича на полювання, і Сміглій тоді ж коло Охлича блукав із рушницею. А пани ж ті в сварці були. Десь, казали, у Варшаві чи Петербурзі посварилися вони зза панни якоїсь. Переказували прикашини двірські, що вони стрілялися навіть зза неї на герці... і ото ж їм довелось тепер спіткатися на границі своїх маєтків на полюванні... На границі спідкалися, границі ж то, кажу, нема й не було вказано ніколи до того часу... А тут ще вийшло так, що в той мент Р—ський прицілився в зайця. Заяць біг понад „великою сосною“ (з того часу „велику сосну“ всі люди в Михайлівці знають, вона й досі стоїть ще). Пан наш стрілив, у зайця не вільшив, як здебільшого бувало, і заяць утік.

— Але тільки що пан наш стрілив, коли до його хтось не по-нашому як закричить... Зирк люде,

аж то Смиглій поміж деревом стоїть, теж на полювання вийшов — із рушницею в руках...

— Далі перейшов Смиглій на російську мову, та давай сваритися пани поміж собою.

— На що пан Р—вський моїх зайців положася? — питав Смиглій. — На що моого звіря лякає? Чи хиба пан не знає, що по ту велику сосину з покон віку ліс Сміглих?!

Та ще, та ще там щось казав. Я й не второпав гарлад! не пам'ятаю вже тепер... А далі повернувся та й пішов у ліс... А наш пан чогось наче злякався, та так і стоїть, спустивши уніз руки з рушницею... Не гадав набуту вустрінути тута клятого ворога своєго... А згодом як гукне на економа та хлопів.

— На що привели мене сюди на полювання? Хиба не знаєте, що тута мій ворог ходить? Чого ж ви глядите?... Та знов. — Ви мене паскудите, наче мені свого звіря нехватка... Та до мене. — Ти тута стражник?!... Так ти не знаєш, що там вже чужа земля Йде, та ти мене не попередив... — Але наврешті пан угамовався та змовк. Я навіть гадав, що біда вже минула. Так ні ж.

— Поїхав пан додому. Коли на другий день опівдні, дивлюся, ізнов іде до мої сторіжки... За ним кілька хлопців, стражників, економа та землеміра з містечка... Шо це? — гадаю: будуть землю міряти, границю значити?...

— І насправді, зліз пан з коня та Й каже.

— Ну, то сьогодні границю проведемо.

І пішов до сосни великої. За ним економ і всі... А далі блиснув на мене очима гнівними пан та Й каже:

— Розбирайся.

Я розібралася.

— Сирте Йому 100. Хай — як стовп границю знає.

І мене почали бити.. Потім пан глянув на пла-на, пройшов уперед з економом сажнів із двісті і став. За ним стражники й хлопці поспішають. А далі показав пальцем на хлопця одного (Марчука Івана, покійника вже, царство Йому небесне, батька Лисищевої жінки) та Й каже:

— Оде буде другий стовбець. Скидай штани. Дайте Йоку сто.

І пішов далі, скрізь значучи так границю й приказуючи:

— Живі стовбці не лише вказують, а ще й проведуть...

...Дід підкинув у грубу трісок і затих... Згодом перехристився Й додав:

— Але проте добрий пан був Р—вський старий. Царство Йому небесне. Як вийшов я на волю, то не тільки нарізав мені наділ, а ще й пару волів дав... Такий добрий був.

ІЛЬКО БОРЩАК

Український мандрівник по старому Парижу

ВУЛИЦЯ ОРЛИКА Й БАЛЬЗАКА

Vieilles maisons,
Vieux papiers...
(Lenotre).

27 листопаду 1729 р. о 4-й годині вечера поштовий діліжанс з Ліля висадив в Passy на нинішній Rue Raynouard під № 80 мандрівника. Вулиця ця звалася тоді: „Haute Rue” і на місці сучасного будинка № 80 стояв „Hôtel de Poste”, старий готель який існував іще в половині XVII століття. Господарем „Hôtel de Poste” був Messire Riquolin, який „від батька і діда мав королівську привілею”. Діліжанси, що приходили з Лілю і загалом привозили мандрівників з Німеччини, рідко зупинялися в глухому тоді Passy. Тому так низько присідав і планився кесподіваному гостеві наш господар. Зібравши всю свою краскомовість, Messire Riquolin „привітав гостя на терені могутнього французького королівства, освідмився, як іздилося шляхетному мандрівникові і чи зауважив він, оскільки аручні для вояжу французькі шляхи завдали постійному пеклуванню Його Величності”...

Ввічливо, але коротко відповів на чистій французькій мові мандрівник, прохаючи одвести Йому добру кімнату, бо має намір перебувати де-який час в „Hôtel de Poste”... Ввечері господар зайдов до мандрівника Й запитав „Його Світлість” про паспорти. Діставши з рук гостя грамоту, Messire Riquolin хотів побігти до сусіднього аббе, бо „хоч батько мір і вжив всіх закодів, аби навчити мене латинської мови, але ледаший я був хлопець, Ваша Світлість, і крім „Pater Noster” мало що розумію на божественній мові. Паспорт Ваш, певно, як всіх знатних чужоземців на-

писаний цією мовою”. Ускіннувшись, мандрівник показав господареві паспорт, написаний французькою мовою.

Уважно Й шановливо Messire Riquolin голосно прочитав, що „Божію милостію король Шведів, Готів і Вандалів”.. доручас Найяснішому і Наймогутнійшому Володареві, Братові і Союзникові Християннішої Великості... свого старшину Бартеля....” Дальше Messire Riquolin не читав, а єдвасивши глибокого поклону, побажав гостеві доброї ночі і „поручив Його окороні св. Кристофа, патрона мандрівників”...

Мандрівник, якого так чимно приймав Meccler Rіколен був не хто інший, як Григор Пилипич Орлик, син гетьмана-емігранта в Солуні; він прибув у Францію під приbrаним іменем шведського старшини для навязання контакту з французьким урядом в справі звільнення України.

Ми знаємо, як проводив свій день Григор Орлик. „Встаю рано, читаю французькі часописи „Gazette de France” і „Mercure” та голландські куранти у цілюрика”... потім, як не мав біжучих справ, звязаних з його місцем, откладав місто. Чи міг Григор залишитися байдужим до красот Парижа?

„Це справді столиця великої держави, життя тут цікаве Й бурхливе, багато де чому можна тут навчитися. Не грайте (лист до батька), що я зможу дати В. Е. точний опис Парижу. Це було б зайвою працею, бо вище моїх сил. Стільки вже раз описували Париж, стільки про нього говорять, що більшість людей знає Його, не бачучи ніколи. Багато авторів суперечили відносно стародавності Парижу і не ко-

АЙЗ

В слізах моя душа.

Живу. Сміюся. Годину за годиною напруженій роботі віддаюсь і думами уношусь в далечіні, — в ті світлі краї, де так привільно їм, де мосяться вони свободно, привиди і образи стрічаючи, яких не стрінуть на землі, —

в слізах моя душа.

Я в гніві задихаюсь, від гніву й буести дріжу ї заскеженівши прохильони розсипаю. Клекоче все в мені, я як в огні горю, й нема вже сили жити. Загинути б радий і сchezнути назавше, з лиця землі зійти — за щастя рахував би...

Упав приплив, Пройшли вже роспачи хвилини, і ненависті зрив загас, —

в слізах моя душа.

Побіди день прийде, — я знаю! Й Батьківщину мою знесе сонця світ запле. І променистий гими вона співатиме, квітами вся вбрана, і сміхом радісним земля моя засяє і величко наповняться серця.

Але.. все ж сум бере мене і все ж...

в слізах душа.

А ті, які за нас погибли?

В бессмертя я не вірю і в рай не вірю я —
Що ж ті, які за нас погибли?...

В слізах моя душа, в слізах моя душа...

гли погодитися на фактах. Цезар згадує в своїх коментаріях Париж, називаючи його Лютецією, а проте вчені ще досі сперечуються відносно цієї назви. Французи залевнюють, що Париж найнаселеніше місто в світі, хоч англійці теж саме кажуть про Лондон. У кожному разі це найгарніше місто в світі. Можна нарахувати в Парижі більше ніж 20.000 домів, поміж якими 4000 мають ворота, а разом це дас 980 вулиць. В Парижі 800.000 мешканців, з яких 150.000 челядників; крім цього тут 20.000 карет і 120.000 конів. Мені розповідали, що прибутки міста досягають до 20 мільйонів ліврів. Є тут парламент, архієпископ, Університет, Інтендант і Губернатор.., Парижські палаці можна оглядати сто раз і такі вони цікаві. Наприклад, Дім інвалідів, заснований Людовиком XIV, Val de grâce, засноване матір'ю Людовика XIV Ганною Австрійською, де поховано серце короля і князів королівської родини, Notre Dame, весь з мармуру і золота, Лувр зо всіма його красотами і врешті сила інших роскошних будинків, які не називаю..."

Такі були враження від Парижа XVIII століття сина Першої Української Еміграції...

* * *

На цій самій вулиці Raynouard, трохи низче, під № 47 міститься музей Бальзака. В 1840—1847 р. славний французький письменник мешкав в цьому домі, а ще раніше — в кінці XVII і початку XVIII в. господарем будинку був відомий на всю Європу автор мистецтва Жужен: його змінив не менш відомий

фінансіст Бертін, гостем якого бував часто Вольтер і Бомарше. В часи Бальзака вулиця звалася „Rue Basse“ (його дім носив № 19).

В 1847 — 1849 р. Бальзак гостював на Україні на Бердичевщині в маєтку „Wierszownia“ у польки Ганської, з якою і одружився в Бердичеві... Перше, що кидається вам у вічі коли заглянете в музей, це гравюра, маєтку Виршовія, яка в одну хвилину переносить Ваші думки з вулиці Орлика я Бальзака, в далеку Україну... Ось автографічний лист до Бальзака, на конверті якого читаємо адресу: „A. M. H. de Balzac à Wierzchownia par Berditcheff. Ukraine“.

Під шкілом стоять всі видання творів Бальзака і студія про нього. Відкриваєте перше видання переписки Бальзака (1876), відшукуєте період перебування творія „Комедії Людства“ на Україні і читаєте:

„Ви не можете уявити собі простору і родючості цих земель... Україна велика, як наша Франція і рано чи пізно вона буде господарем європейського ринку в справі продуктів природи... Я мушу поїхати в Київ, Рим пізночі, місто з трома стами церков“ (8-X 1847 до сестри)... „я бачив північний Рим... багацтва Лаври Св. Софії, степів, я вивіз літографічну гравюру Київа“... (їй ж 1847- XI). „маємо тут чудового мистця, Бенвенуто Челліні, занесеного в глиб України“ (малюю Laurent'ові 1848) „Ах Україна! Це рай небесний!“ (з 9-XI 1848)...

Paris
X-1924.

Чари природи

С. Т. і О. П.

Український науковий рух на еміграції

(Закінчення)

По історії мистецтва надруковані розвідки: Дм. Антоновича („Скорочений курс історії україн. мистецтва”, 1923; „Український театр” — в „Новій Україні”, та ін.), Д. Андрієвського („Українське мистецтво на еміграції”), д-ра В. Залозецького („Романські й готицькі будівлі на Підкарпат. Русі” та ін.), П. Богацького („Сучасний стан світового мистецтва” — там же, та ін.), М. Левицького („Конспект теорії мистецтва”, 1923), В. Ємеця („Кобза та Кобзарі”, 1923).

По язикознавству надруковано на еміграції не багато; зазначимо тут: проф. І. Огієнка — Стилістичний словник (1924). „Орудий відмінок слів жіночого роду” (1923) й де-кільки інш. нарисів; Модеста Левицького — „Порівнююча граматика української мови” (1921), „Граматика україн. мови для самонаавчання” (вид. 3-е — 1923), В. Сімовича — „Граматика україн. мови” й де-кільки статей, і т. д.

Так само малочисельні розвідки по фільмографії; занотовуємо: д-р Іван Мірчук — „Лекції по історії етики” та „Основи грецької етики” (1923), Гр. Наш—Мораль (1923), В. Левинський („Історичний матеріалізм” та ін. в „Новій Україні”).

Значно більше вийшло економічних дослідів і статей: проф. І. Шимонович („Історія політ. економії”, „Економічна географія України” й багато інш., проф. О. Мишок — „Історія політичної економії” (3 томи, 1923), „Земельні реформи на Україні” (1921) та ін., проф. І. Фещенко-Чопівський — „Економічна географія України” (1922), „Економічні основи існування незалежної держави” („Триб. України”, 1923), та ін., проф. Ф. Щербина — „Статистика” (1923), доц. Вол. Тимошенко — „Економічна географія” (1923), „Картелі і трести” (1923) та ін., В. Садовський — „Економічна географія”, доц. Гольдельман — „Народногосподарська політика”, М. Тимофіїв — „До наших економічних перспектив” („Хліб. Україна”), К. Коберський — „Господарське самоврядування” („Нова Україна”), П. Чижевський — „Відбудова України й захоронені капітали” („Триб. України”), А. Лукашевич — „До справи економичної відбудови України” (там же), Сербченко — „Кооперація на селі” і „Українська споживча кооперація” (1919).

Значне число праць вийшло й по правничим наукам. Серед них праць поперше треба згадати твори визначного дослідника основних правничих питань проф. Стан. Дністрянського, котрий прокладає своїми працями нові тлахи в філософії права. На еміграції пр. Дністрянський видав такі розвідки: „Нова держава” (1923), „Загальна наука права й політики”, „Проявлені думки в історії й теорії міждержавного приватного права”, „Річеве право” та ін. Характеристику наукової діяльності пр. Дністрянського зробив

д-р Мих. Мельник у кн. „Новими шляхами” (1923). Другий визначний дослідник права маєтитий проф. О. Айхельман склав на еміграції „Проект конституції У. Н. Р.” (1921), „Теорію права” та ін.

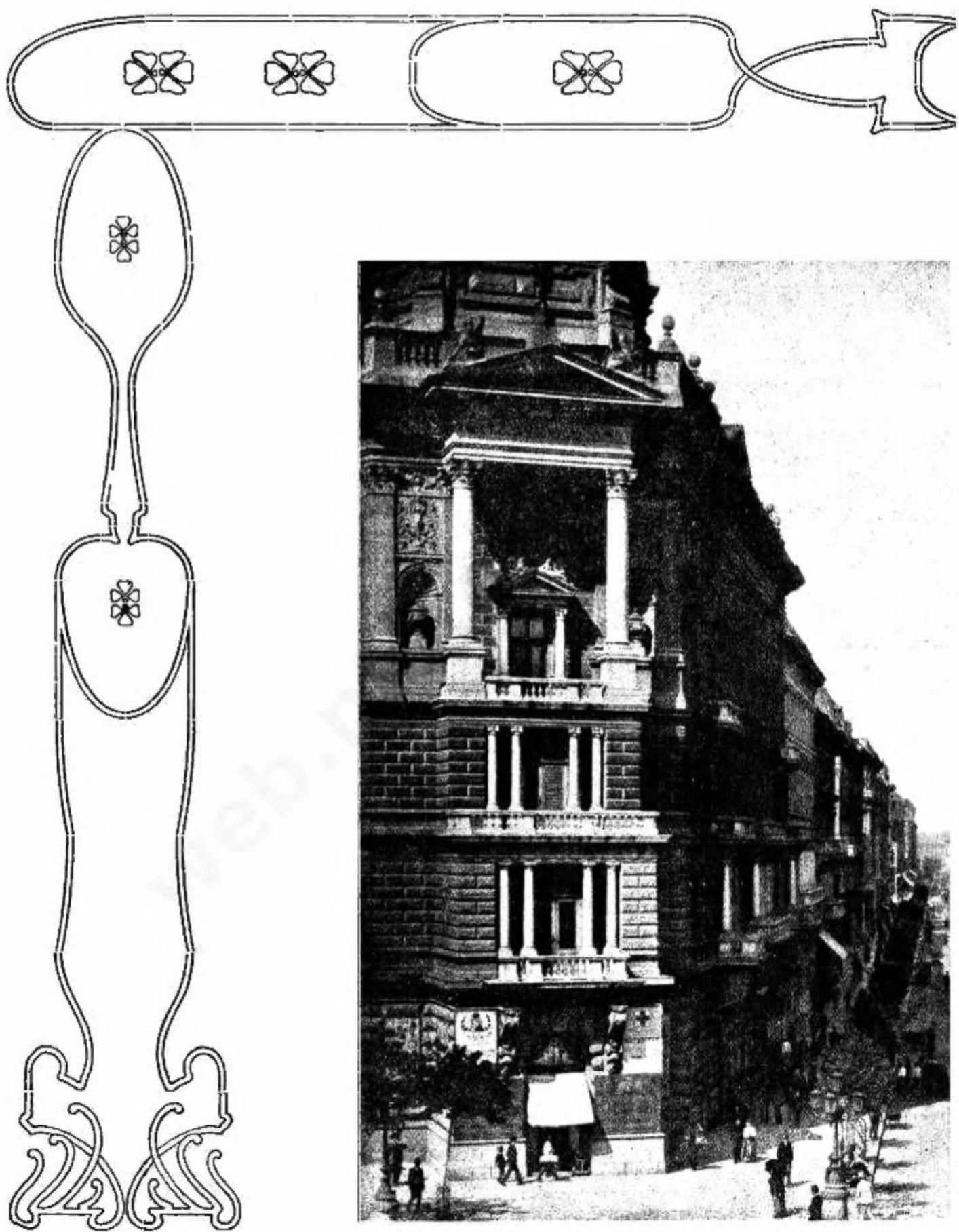
По історії україн. права вийшли праці проф. Р. Лещенка — „Історія україн. права” т. I (1923) і „Литовський Статут” (1923); по історії римського права — проф. К. Лоського — „Історія і система римського приватного права” (3 томи, 1921—3); по державному праву: проф. В. Старосольського — „Теорія нашій” (1921), К. Антоновича — „Права національних меншин” (1923) та ін.; по церковному праву: проф. О. Лотоцького — „Церковне право”, вип. I (1923), по міжнародному праву — проф. М. Лозинського: „Суть і теорія міжнародного права”, і т. д. Всі зазначені праці мають велике значення для україн. науки; завдяки ним, недавно бідна українська правнича література збогатилася оглядками майже всіх галузей права.

Де-кільки праць видано на еміграції по педагогіці; найважніші з них се твори проф. С. Русової, яка проводить у своїх розвідках найновіші педагогічні ідеї („Єдина діяльність трудова школа” (1923), „Дошкільне виховання” — 1924, та ін.).

Найбільше ж значення, думається, мають для україн. науки праці по природознавству. Ще недавно майже нічого не було на українській мові написано по природничим наукам. А тепер ми вже маємо низку наукових розвідок і курсів по різним природничим і звязаним з ними прикладним (особливо сільсько-гospодарським) наукам: проф. М. Шадлун — „Мінерологія” й „Кристалографія”, Б. Лисянський — „Курс лекцій по фізиці” (3 томи) і „Елементи термодинаміки”, О. Комарецький — „Якістний аналіз” (2 томи), доц. В. Чередін — „Ботаніка” і „Морфологія рослин”, проф. Шереметинський — „Скотарство”, проф. Іванчицький — „Ліс і біологічні типи дерев, пород” і „Лісівництво”, проф. І. Шевченка — „Водяне господарство” й т. д. З науково-популярних творів по природознавству зазначаємо: В. Корольова-Старого „Повстання органічного життя на землі”, дуже цікаву статтю П. Андрієвського „На межі між живим і мертвим”, у якій він оповідає про найновіші біологічні досліди, в яких сам бере участь („Нова Україна”, 1923, № 1—2), і статтю К. Угринського „Індивідуалізм і комунізм у квітках” (в „Нов. Україні”).

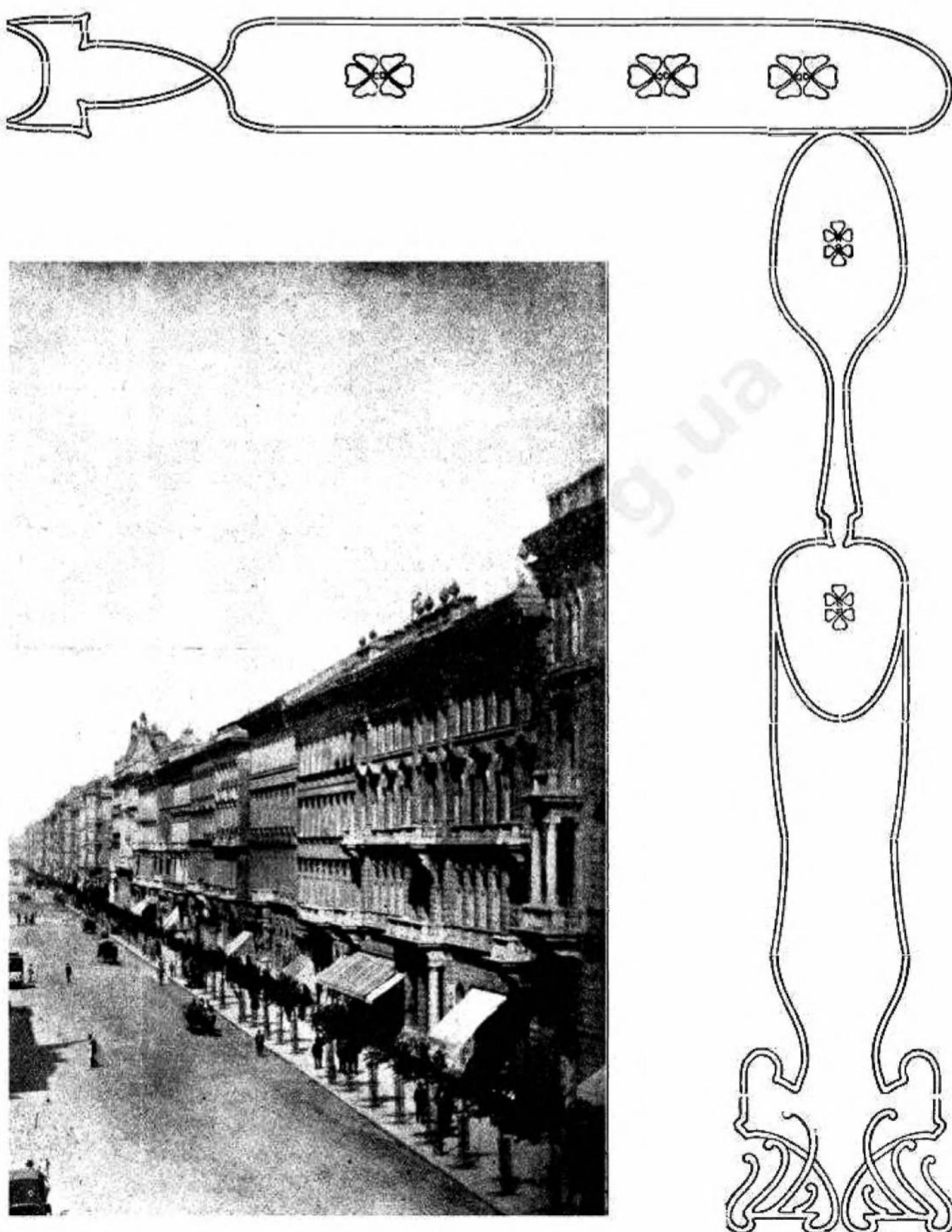
Подані нами відомості далекі від вичерпувачів, але думаємо, що з них читачі можуть зробити приблизний висновок про діяльність українських учених на еміграції. В де-яких галузях науки, не зважаючи на несприятні умови наукової праці, вчені-емігранти досягли все ж таки значних результатів.

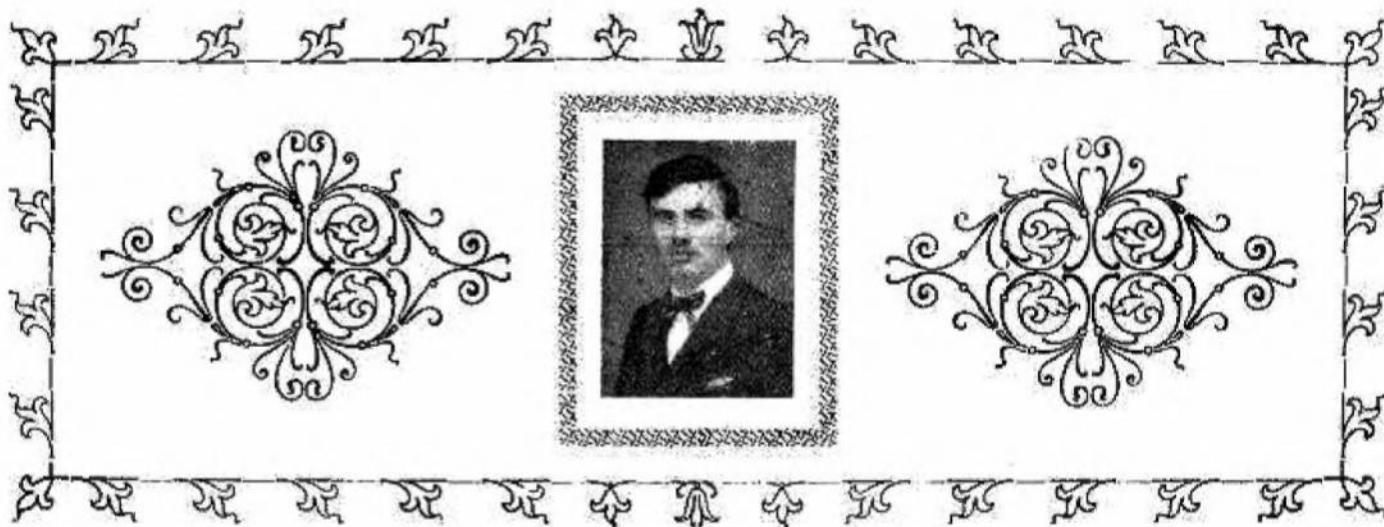
БУДАПЕШТ. ВУЛ

Подаємо фотограф. знимок вул. Акадеского в Будапешті, як зразок того, що ж
виставки, скленими постала на протязі 20 років. Під вулицею проїх

ІЦЯ АНДРАССОГО

же зробити людська енергія в капітал. Ця вулиця з її чудової архітектури домами, дена підземна електрична залізниця, яка веде до лісу — місця виставок.

АНДІН ПАВЛЮК

ТРИПТИХ БОЛЮ

1.

Так. Рідного і густого тепла все не забути, —
Нової Біблії не знані молитви —
Хоч в серці стільки ржи і отрути,
І в жилах стигле кров..

Не ізвітра ще, (це знаю я...) не буде
Нова Америка там... В електричний вік
Не скоро поведуть в гречках тих бджіл веселі
...Лоба фантасія, дурнія та калік...

Свята моя земля. І плауг і піт і слово
Мужицьке, сповільниє, — моя віла...
Сирени коників... Цій правді й я готовий, —
Себе віддам у гори вірних тіл...

2.

Ганок... Фіртка... Сад... В ставу качок ліниних
крик. Тополі... верби... вітер...
Соняшник дні були... шаштаки...
Що ж! — У болеві, — згори тепер!...

В світі дикому за уст чиххє корал —
За малої іжжи слід певірний
Так багато дав... Ох, жалю мені, жалю...
Що жому усі мої офіри?...

З роєм хмар — (що, за ніч в тиші стрілі)
спомини розвіяти б... Куди
ше нам йти, — гуртом (нам жаль останній, близь)...
Де Пророка нашого сліди?

Від усього... Все в душі забрали...
— Нашіть ніжність тих, юнацьких стріч...
Все... Вітчизну, спокій, — силу поховала
Чорна, хозарська, дика ячі.

3.

Битія остання сторінка
Чи кріваний вибух дикунів?
О, — Моя Україно! Де джерела
Твоїх власних і веселих днів?...

З кровлю грязь, — ік розчин, орди місить —
(Сходе шал і чорний вітер дме...)
І так само сходять сонце, місяць,
Дні чергують ночі... Те ж життя саме...

Все згорить так золотим потоком,
Сонцем, — Вічність лягиме життя...
Україно!... Сховану глибоко
Силу дай! — як пав, — не каяття!...

Вже мені землі, убрания білі
Трави, — воде, — мокрі та зирпі
без Тебе вицю... Я Землю мою кличу: —
— : Коли Ти зоря — так обновись, гори!...

ТАМАРА БАРАБАШ

ПІСНІ З НЕВІРА

Я більше не сестра, не мати, не кохана
Від роздоріжка цікого сніг проклін
Усе иссує страшну, чорну рану
І біль страшний, глибокий біль. Один — один —

Єдиний час, єдина година
— Я знаю, що згорить мені в огні!
То ж мати-покрітка, пецаця Катерина,
Гіркого талану — одна дала мені.

СТ. СІРОПОЛКО

„ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА“

До останнього часу наші культурно-просвітні установи з'осережували майже всю свою увагу на задоволенні духових потреб населення в тісному розумінні того слова, не вводячи в коло цих потреб Його фізичне виховання. Проте фізичне виховання може й мусить бути переднім духовим ідеалом і тоді воно неминуче входить в програму діяльності культурно-просвітніх установ, що провадять свою роботу серед дорослих. Завдяки такому вищенню фізичного в сферу психічного саме фізичне виховання набирає зовсім нового розуміння й особливої важі. Тільки коли внутрішня культура стоїть в центрі й все до неї пристосовується, тоді — з певністю можна сказати — вірно оцінюється й фізичне виховання.

Зміцнення духа мусить сяяти, як вища мета виховання тіла. Тільки духовно-моральні ідеали надають фізичному вихованню належний напрям і відповідні засади.

Фізичне виховання мусить бути переднім свідомістю центрального значення виховання характеру, який, по думці філософа Пейо, являється підсумком зліх або добрих накидів, що набувають в житті. Щоб призвічайти себе до добрих накидів, мусимо в першій мірі мати сильну волю, почуття особистої гідності та почуття краси.

Як раз для набуття сильної волі велике значення має фізичне виховання, — ріжні вправи зору, слуху, чуття й т. д., як взагалі всі фізичні вправи й гри, що вимагають точності, второпisності та порядку.

Однобічне фізичне виховання може дуже шкідливо відбитися на духовому розвиткові людини. В цьому разі нерідко виробляється неприємний тип особи, повної фізичної самовпевненості.

У таких осіб часто-густо виникає хвастощі мускулами, заневажливе відношення до всього, що називаємо культурою духа, навіть переконання в тому, що фізичне перемагає психічне. Дуже слішно каже той же Пейо що до спортивного захоплення: „Остережімось вважати за краще це змагання повернути нас до животності. Як що вже вибрати між двома крайностями, то я вважав би за краще крайність середніх віків, які дали нам Тому Аквінського, Монтеня та Рабле, тоді як тепер бачимо „переможців у всеславанні“.

Це однобічне фізичне виховання помічається й тепер в деяких країнах і нерідко мотивується визнанням правдивости вислову: — „*mens sana in corpore sano*“, — який ніби встановлює залежність духа від здоров'я організму.

Щоб оцінити як слід цей висновок, треба взяти Його в повному звязку, а саме, — один з римських педагогів поручає хлопця так виховувати, „щоб в здоровім тілі була здорована душа“ (*ut sit mens sana in corpore sano*).

Дійсно, немічне тіло вимагає багато заходів, щоб зберігти Його, і тому не досить часу й можливості належно розвиватися духові, але все таки немічне тіло може бути дисципліноване, заохочене й примушене до праці тільки духом. Головна мета

фізичного виховання полягає в тому, що воно підготовлює до більш глибокого виховання, — суворість до самого себе при тілесних вправах є тільки початок більш змістової суворості — до стримання своїх жідань та вимушення пристрасті.

Сувора відережка також не має жадної вартості, коли вона стосується лише тіла, а не привчає одночасно до відережки у всіх галузях життя.

С багато людей, у яких мужність лише поверхова, бо в поважних випадках життя її перемагає полохливість. Такі особи, яккаже німецький педагог Ферстер, — виявляють досить мужності при плаванні, але занадто боязкі, щоб взяти на себе відповідальність за свої вчинки, виконати свої обов'язки, нехтуючи спокусами, здергатись від брехні в супутників обставин і т. д. Далеко легче купатися в листопаді, ніж відстоювати серйозні переконання перед нахабного товариства, легче виявити мужність під час гашення пожежі, ніж втихомирити юрбу, що захоплена величним запалом”.

Ці всі міркування приводять до висновку, що сформування характеру та духовна культура — найголовніші умови заховання тілесного здоров'я від шкоди й роstrati. Правдиво каже Л. Толстой: „*Mens sana in corpore sano*, може бути, мало колись свою рацију, але тепер має рацію протилежне. Тільки здорова душа зберігає тіло здоровим, коральне життя забезпечує всі *гігієнічні* умови, — працю, просту іжу, стриманість і невинність”.

Таким чином фізичне виховання не може стати самоціллю, — навпаки, воно мусить виховати сильну волю, що керується чутливим сумлінням. „Фізичне удосконалення, — яккаже проф. Підгояцький, — мусить виховати й загартувати і душу людини”.

У нас, українців, раніше всього почався сокільський рух. А саме, в 1891 р. в Купчинцях (в Галичині) заходом Кліма Жмура та Павла Думки засновано перше пожарне товариство під назвою „Сокіл“. В 1892 р. засновалося у Львові таке ж товариство під назвою „Сокіл-Батько“, яке в 1914 р. мало вже 988 філій.

Трохи пізніше почався в Галичині січовий рух. 15-го травня 1900 р. відбулися заходом д-ра К. Трильовського перші загальні збори пожарно-гімнастичного товариства „Січ“ в Завалю Снятинського повіту. З того часу вся Галичина та Буковина вкрилися Січами.

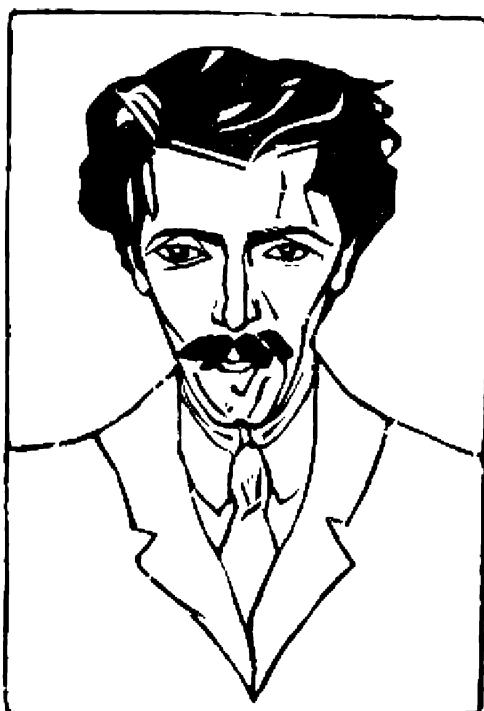
В 1908 р. склався в Станиславові Головний Січовий Комітет, а в 1912 р. у Львові склався Український Січовий Союз.

В 1913 р. д-р К. Трильовський заложив перше товариство січових стрільців, які здобули собі неамірушу славу під час останньої визвольної боротьби в Галичині.

Січовий рух безумовно мав величезне значення в національному освідомленні й скріпленню галичан. Сама назва „Січ“ досить виразна: вона будить давні спогади й мрії, ворушить душу кожного, бо пригадує Йому звязок з тим свободолюбивим, лицарським на-

ПАВЛО ТИЧИНА

ТРИ СИНИ^{*)}

ПАВЛО ТИЧИНА.

Приїхало до матері та три сини,
три сини вояки, та не 'днакі.
Що 'дин за бідних,
другий за багатих,
а третьому силу свою нігде діть, —
просто бандит.

— Ой, мамо! — каже перший карокий,—
який то світ широкий!
Не тільки в нас з нуждою бія,
не тільки ми тут з горем —
страждають люде і за морем,
бо скрізь є бідний й багатій.

— Ой, мене! — каже другий чорногрекий,—
нашо нам думати про світ далекий,
коли в нас од природи все вже є:
І хліб, і вугіль, і голіє.
Нехай же на голлі цім звисне
чуже, нерідкє, ненависне.

— Ой, мати! — каже третій низькобровий,—
повиганяй синів своїх із хати,
хай не смішать мене, нехай не сердять.

Кулак здоровий —
оце і воля, і братерство й щастя краю;
чи бідний, чи багатий — я ніколи не питаю.

Бліснула шабля в першого!
Креснула в другого,
ше й в третього клинок...
„Ой, сину, синку мій, синок!”
Лежить бандит готовий.
А два брати знови далі б'ються —
ніяк іх не рознятъ.

^{*)} Містимо цю поезію, як приклад зміни в творчості П. Тичини за останні часи.

родом, який уперто й завзято боровся за волю зі своїми ворогами.

На В. Україні січові товариства могли заснуватись, розуміється, лише з 1917 р.

В 1919 р. в жовтні м. заснувалось в м. Камянці на Поділлю гімнастично-спортивове товариство „Січ”, яке енергійно повело роботу, утворивши значну кількість філій по селах Поділля, для чого мало в своєму розпорядженні 28 інструкторів.

Згідно зі статутом, т-во „Січ” ставить метою фізичне оздоровлення української нації та виховання

серед членів її національного почуття, дисципліни та громадськості.

На великий жаль, на В. Україні січовий рух припинився, бо окупація влада не може слівчувати розвиткові національної свідомості, але безперечно відновиться, як тільки народ стане господарем в своїй хаті, і придбає теж значення, як і в Галичині, де січовий рух втягнув до публичного життя навіть тих, хто до того був байдужий, пробудив охоту до просвіти, навчив людей цінити свою людську гідність, відродив давні історичні українські традиції та загартував душу й тіло в боротьбі за самостійність.

ВОЛОДИМИР ОСТРОВСЬКИЙ

ХЛОПСЬКІ СИНИ

Роман

з життя Холмщини (1905—1924).

Частина перша

(Продовження)

VI.

Настали жнива. Встало село до праці. Це була не праця, а священнодійство, велика жертва поту й енергії на славу життя. Вигляд золотих плит, що важко вкривали поля, викликав у селян якийсь своєрідний релігійний настрій, близький до поганського. Неначе на полі стануло величезне золоте божество, джерело сил, спокою й радостей існування. Стануло в усій своїй красі й могутності, кажучи: „Спішіть до мене, працюючі й обтяженні, принесіть останню найбільшу жертву поту й енергії, й я вам забезпечу життя на цілій рік”.

І хлібороб ніс цю жертву радісно й саможертовно. Ледве зійде сонце, а поле вже грас білим сорочками й ріжнокольоровими хустинками та кафтаниками. Зігнута людська постать стала явищем нормальним. Випростований стан вважався за злочин. Не залите потом, не спалене сонцем обличча не гідне було шані. Лише повне втомлення й біль у всіх членах тіла були міркою виконаної жертви божеству хлібові й давали внутрішній спокій.

— Жати! — це було єдиним акордом, що могуть ззвучат у кожному серці й довкола в природі.

Хвиля праці захопила й протоієрея. Його важка постать у білому підряснику та старому соломяному капелюсі на голові набрала раптом прискореного руху. Він бігав, порядкував: то ходив, то іздив у поле; частував жниваків, платив їм гроши, жартував та запрошував до роботи. А ввечері що-раз дивився на барометр, оповідав. Нікі про хід праці в селі, підводив рахунки, й лігши спати біля півночі, на сітканку знову був на ногах.

У Ніні трохи збільшилося праці в хатньому господарстві. Але ще залишалося багато вільного часу. Й вона почала нудьгувати, тим більш, що не могла ні грati ні читати. Не могла тому, що таке вбивання часу було б дисонансом у цьому священнодійстві праці, ображало б його.

Хотілось й, щоб прийшов Олесюк, але він усе не являвся: теж був зайнятий своїм шматком золотистого жита.

Їй було ніяково, що всі працюють, а вона одна не бере участі в цій жертві хлібові. Підшукувала для

себе хоч якож небудь роботи, одягалася простіше, як до праці, припинила свої звичайні вечірні прогулочки в поле, щоб селянне не бачили її без діла.

— Фальш, брехня, — нарешті сказала собі й пішла одного ранку в поле жати.

Там після двох тижнів уперше зустрінулась з Олесюком. Іх поля межували. Він підійшов до неї бадьорий, загорілий і трохи несміливо поздоровкався. Вона зауважила в ньому зміну. Сірі очі його поглибши, але на загорілому обличчі сяяли здоровям і вогнем. Віла верхня сорочка, стягнута в талії блакитним шнурком з френзлею, гарно відтіняла його молоде здорове обличча.

— І ви жати? — спитався.

— Так, соромно стало без діла сидіти.

Він глянув на неї своїм глибоким зором, і вона зауважила в ньому промінь радості.

— Ну, будемо працювати, — сказала.

— Будемо.

І він перейшов на своє поле. Почав жати. Він жав сам, бо не міг знайти робітників: всі були зайняті своєю нивою. Праця йшла в нього легко, почував він себе якось особливо тепло й присміно. Він відчував, що все це пливе в його душу з того другого поля, де живе вона.

„Яке, мабуть, щастя, — думав він, — переживають ці прості чоловіки & жінки, коли працюють разом, обіч. Повна гармонія. Не так, як в інтелігентів, де нема цеї гармонії.”

Він раз-у-раз споглядав у той бік, де була вона. Але вона не дивилася на нього. І гнуцкий стан, різкий, але правильний профіль, тонкі ніжки в маленьких черевичках, пасма хвилястого волосся, що виривалося з-під біленької зав'язано: „по хлопському” хустинки різко виріжнювало її серед сільських дівчат, що жали обіч неї. Вона мала вигляд феї, що зійшла на землю до працюючих, щоб полегшити їм роботу.

Години через дні вона сіла на межі трохи відпочити. Він приніс їй волошки і вона заткнула їх у складку хустинки. Головка її набрала святошного вигляду. Він задивився на неї й замислився.

— А знаєте, вчора був у нас Заруба.

— Який Заруба? — спітався він напівпритомно.

— Студент. Я гадала, що він жартує, а він справжній революціонер.

Він допитливо подивився на неї.

— Прийшов з книжечкою й весь час тримає її в руках, неначе б боявся покласти. „Що це в вас за книжка?” питається.

— „Це не для панночок”, каже. Довго не хотів показати, але я все ж взяла в нього. Дуже шкава. „Історія революційного руху”. Для мене відслонився цілий новий світ. Уже другий раз перечитую. Просив тільки, щоб нікому нічого не казати й книжки не показувати.

Олесюк замислився.

— А цю книжку оці наші дівчата зрозуміли б?

— Натурально, ні, — поквапилася відповісти, — але чому ви про це питаетесь?

— Дуже просто. Чи можна її застосувати на практиці.

— Тому ви гадаєте, що революція тепер ще неможлива.

Замість відповіді Олесюк тукнув:

— Дівчино, а но йди сюди. Панночка кличе.

Підійшла загоріла кремезна дівчина.

— Ти вмієш читати? — спітався він.

— Ні, — засоромилася вона.

— А хто ти така? До якого народу належиш? Здивована дівчина не знала, що відповісти.

— Я тушеся, православна.

— А ти чула, що є український народ?

— Ні, про це мені ніхто не казав.

— То може ти німка?

— Та що ви, паничу, кажете? Нас називають „руськими”.

— А москалів, що служать у війську, як називають?

— Теж руськими.

— То значить, ти й москалі одно?

— О ні, вони якось так балакають, що й зрозуміти їх годі.

— А вийшла би за москаля?

— Нізащо, — закрилася соромливо дівчина, — вони якісь не такі, як ми.

— А що б ти зробила з панами з того фільварку, як би тобі вільно було все робити?

Дівчина зиркнула очима.

— Я б іх спалила всіх..., бо вже залізли нам за шкіру...

Ї дівчина почала оловідати, як вчора зайняли до двора кілька корів за те, що на хвилинку до розу запізли...

— Е, треба йти жати, — сказала дівчина й побігла...

— Чули? — спітався Олесюк.

Ніна була вражена.

— Пригадайте французьку революцію... Але пригадайте й те, що кожна тодішня французька дівчина знала, що вона французка... А наші?

— Але ж не може так завжди бути.

— Згожуюсь. Тільки рівень культури й національної свідомості повинен відповідати рівнів нового політичного устрою. Без цього одержимо дисонанс і, можливо, жахливий, кривавий, який зништить ту культуру, яку маємо. Ось чому на нашему п'яному „мітіжку” я висловився за практичну роботу. Перш

за все треба, щоб народ наш усвідомив собі, хто він такий, а по-друге, щоб він знат, чого саме він хоче...

— То й ви за те, щоб відділити наш народ від єдиного руського народу?

— Я не кажу відділити, бо він не злився з росіянами й є цілком окремий. Це ми тільки зрусифікувалися. Хіба ж не чули, що ця дівчина сказала про москалів? Вона не вийде за москаля, бо національно відріжнає себе. А ви... можете вийти за Москвина... бо...

Ніна почервоніла й вже хотіла сказати, що Москвина одмовила, але „на зло” Йому цього не сказала.

— Шо ж, Москвин дуже симпатичний, — сказала кокетливо.

Олесюк усміхнувся. Ніна опустила очі й почервоніла. В цей момент дівчата заспівали.

— Чи й це „руська” пісні?

— Чому ж ви в такому разі й балакаєте по-російському й пишете щось до газет, й вчите, й книжки російські даете дітям.

— З практичних міркувань. Не будуть читати по російському, то нічого не будуть читати... Своїх же рідних у нас нема.

— Не розумію вас, — щиро сказала Ніна.

— Не дивуюсь. Більшість цього не розуміє.

— І значить ви проти революції?

— Зовсім ні, я весь час роблю революцію. Тільки не поверховну, а з середини, органічну. Революція там, де є свідомість і культура. А де цього немає, там звичайний бунт рабів, який нічого не дє. Франція мусила зробити кілька революцій, бо під час перших народ ще був темним рабом.

— Але ж революція вже йде.

— Так, буваютъ дочасні породи, — сказав Олесюк і почервонівши, почав просити передачіння за своє порівняння. — Але чи буде ця дитинка здорова — показає майбутнє, — додає він бачучи, що його порівняння Ніна прийняла поважно.

В цій масі нових думок і переживань Ніна неначе згубилася. Вона наразі не в стані була ні згадуватися ні заперечувати.

— А все ж я мушу ознайомитись з революційними ідеями й рухом; вони мене дуже зацікавили.

— Тільки не забувайте пізнати народ, якого здебільшого наші революціонери не знають.

Підвелись. Ніна пішла жати. Зробивши два крохи, спинилася й сказала:

— Ви бачили в неділю Москвина?

— Бачив.

Вона хотіла сказати про своє відмовлення, але не могла...

— А чому ви не прийшли? Приходьте.

Коли біля півдня прийшов протоієрей і глянув на Ніну, то аж перелякався.

— Шо з тобою? Ти хвора?

— Ні, тату.

— А чого така бліда? Тобі не можна так тяжко працювати. Іди до дому.

Після обіду Ніна залишилася вдома. В неї боліли всі кістки. Лігши на канапі в світлиці, вона довго обдумувала те, що чула сьогодні від Олесюка, а потім знову почала читати книжку про революційний рух.

— І хто правду каже? — майже застогнала, — його факти страшні, сильніші за ці рядки... Але..., чи має він рацію?

(Продовження буде)

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ

БІБЛІОГРАФІЯ

I. АЙЗЕНШТОК. Замітки й матеріали про Шевченка. Харків, 1923. Стор. 14 ін 8".

У цій брошури I. Айзеншток опублікував деякі невидані досі, матеріали про Шевченка: 1) лист Т. Шевченка до одного з найдавніших його приятелів — А. І. Лизогуба, писаний 16 липня 1852 р. з Ново-Петровської фортеці (з заслання), 2) лист П. Куліша до Я. Кухаренка (автора кількох українських драм і поеми про зруйновання Січі) — про похорон Шевченка і 3) „Описъ книгамъ принадлежавши Т. Г. Шевченку”, зроблену по його смерті Мих. Лазаревських. До цих матеріалів I. Айзеншток подав деякі свої унаги та коментарії.

Розглядаючи лист П. Куліша про похорон Шевченка, I. Айзеншток вважає цей лист важливим причинком до історії відносин і поглядів Куліша на Шевченка. При цім Айзеншток висловлює гадку, що, не зважаючи на зовнішні прояви ніби-то ріжного відношння Куліша до Шевченка, по суті ці відносини ввесь час були однакові: Кіліш завжди цінував Шевченка як великого поета, й не любив (а часом і не навидів) як сильнішого суперника; таким чином, ніякої зради Куліша що до Шевченка не були.

З приводу „Опису” Шевченкової книгоіздбрні I. Айзеншток торкається питання про освіту й начитаність Шевченка, наводить ріжні погляди сучасників Шевченкових і пізніших дослідників творчості великого поета про ступінь і характер освіченості Шевченкової й насично виявляє помилковість поширених раніше думок, що Шевченко був „геніяльним, але малоосвіченим поетом” чи навіть „геніяльним самородком-неуком”. Перелічуючи погляди ріжних дослідників Шевченка про його освіту, I. Айзеншток не згадав акад. М. Сумцова, який, ледви чи не перший з істориків літератури, ще в 1913 р., в одній зі своїх статтів про Шевченка висловив думку про досить високу освіченість Шевченка та широкий обрій його світогляду.

Брошуро Айзенштока, не зважаючи на її невеликий розмір, треба признати цінним придбанням нашої літератури про Шевченка.

В. З.

ВАСИЛЬ ПОЛТАВЕЦЬ. „Зірка”. Букварь і перша читанка для шкіл. Видавництво „Наш Край” в Варшаві. 1924.

Як бачимо, на самій обгортаці книжки є дві помилки: „букварь” (замість „буквар”) і „у Варшаві” (замість „у Варшаві”); всього ж у цьому букварі, як

підрахували педагоги, зроблено... 264 помилки. Не дивно, що цей шкільний „підручник” був зустрінутий педагогами й українською пресою з обуренням.

З огляду на те, що з’явлення „Зірки” п. Полтавця звязували деякі особи з вprobatoю моого букваря під тою ж самою назвою, вважаю за необхідне подати тут наступні інформації:

В лютому м-ці мин. року я склав у Міністерстві Освіти рукопис свого букваря під назв. „Зірка” і одержав апробату з дня 16 червня ч. 1849; буквар мій не вийшов з друку через технічні перешкоди. Під час розгляду моєї „Зірки” в міністерстві я чувше про другий буквар (і всього один), а саме — п. С. Козицького. Про жадну іншу „Зірку” не згадувалося. І раптом в осені з'являється ще одна „Зірка” п. Полтавця, апробована, як зазначено на обгортаці, того ж самого дня, 16 червня лише під іншим числом — 1871.

Одже цим з'являю, що мій буквар „Зірка” ще не виданий і нічого спільнога з „Зіркою” п. Полтавця не мав і не має. Яким чином Міністерство Освіти одноого й того ж дня апробувало два підручники ріжних авторів під одною й тою ж назвою — мені невідомо.

В. ОСТРОВСЬКИЙ.

НАДІСЛАНІ КНИЖКИ

Клим Поліщук. Тріюнгі душі. Драма на 3 дії з дод. нашого сучасного. Вид. „Русалка”. Львів. 1924 р.

Ортосян. Державні змагання Прикарпатської України. Вид. „Нова Громада”. Відень. 1924 р.

М. Сріблляновський. Етюд про фоторитм. Вид. „Пірномор”. Камянець на Поділлі — Одеса. 1924 р.

Вол. Дареченко. Шевченкова освіта. (З приводу однієї легенди). Накл. Укр. Вид. Сінляк. Львів — Київ. 1924 р.

О. Нерманюк. Українська політична еміграція. Накл. Вид. „Пірномор”. Калін. 1924 р. 41 стор. з мапою.

Його ж. Самоучитель польської мови для українців. Част. I — стимологія. Наклад видави. „Пірномор”. Калін. 1924 р. Стор. 12.

Його ж. Невідомий. Драмат. нарис на 1 дію Калін. 1923.

Його ж. Самуїл Бем і зять. Трагедія на 3 акти. Наклад. видави. „Пірномор”. Калін. 1922 р.

Ол. Терлецький. Ділусь. Ймрієве оночдання. Калін. 1924 р. Стор. 85.

Л. Озійний. Оперант Карла XII на терені України (1798—1799 рр.). Воєнно-критичний огляд. Вид. Військового факультету. Калін.—Київ. 1924 р. Стор. 46. Схема полтавської битви.

Ів. Зубенко. Нічні лицарі й мученики. Збірка друга. Вид. Культ.-осв. управи Генер. Штабу. Калін. 1923 р. Стор. 40.

Р. І. К. Так. Драма на 5 дій. Вид. „Пірномор”. Калін. 1924. Стор. 113.

— 8 —

ТЕАТР І МУЗИКА

„Брехня“ В. Винниченка в Італії

(Від імені кореспондента з Турину)

В останніх числах жовтня в Турині в театрі „Карін'яно“ трупа знаменитої артистки Емми Граматіки виставила „Брехню“ В. Винниченка. П'еса проїшла з блискучим успіхом і повторювалася без перерви цілій тиждень.

Цей успіх п'еси В. Винниченка, без сумніву, створив на сцені талант артистки Емми Граматіки. Гадаю, що ця артистка повинна зацікавити українську публіку не тільки, як виконавиця твору нашого драматурга, але й тим, що її мистецтво особли-

Емма Граматіка

во зворушує нашу словянську душу, і можливо через те, що в її серці тече й словянська кров (її мати була хроатка). Близька вона нам і тим, що її творчість, як верхівлями своїми сягає досконалості, є щира і безпосередня, і тому приступна й зрозуміла для всіх.

Учениця й наслідувачка Елеонори Дузе, яка любила її як рідну дочку, Емма Граматіка може з певністю назвати себе видатнішою артисткою, що загинула в далекому туманному місті.

Коли я побачила цю маленьку, крихкотілу жінку, з великими блакитними очима, в ролі Наталії Павловни, я відчула й зрозуміла, що Емма Граматіка не грає, а переживає всім своїм єстеством ту трагедію, в якій опинилася геройня Винниченка. Й коли за куцесами вона спіткалася мене: „Як вам подобається?“ — я не могла стриматися від зауваження, що Винниченко найшов у ній не виконавицю, а епівробітницю, і коли б не її проста гра, то ледве чи італійська публіка зустрінula б такими овациями п'есу Винниченка,

яка, не зважаючи на всю її мистецьку вартість, є не зовсім зрозуміла для латинян.

За кілька днів до першої вистави, коли я дивилась на маленьку фігурку артистки, що якось зникла в великом кріслі Noll'a готеля, я прислуховувалася до її низького оксамитного голосу, в мене з'явився сумнів, що п'еса Винниченка може жити в Італії; після ж спектакля я зрозуміла, що ця п'еса є тут пionером українського літературно-артистичного мистецтва. „Мені подобається творчість Винниченка, — говорила мені Емма Граматіка, — бо це щось реальне, закінчене (conclusivo), зрозуміле. Це не блукання в сутінках, в яких доводиться відріжняти предмети помацки, — а такими є більшість творів словянських авторів. Я розумію, відчуваю драму героїні „Брехні“, яка стає для мене близькою, рідною. Я не люблю тенденції в мистецтві. Справжнє мистецтво є лише те, якого не навчаються, а з яким родяться. Я люблю мистецтво артистки, а не актриси, не передачу почувань, а переживання їх“. І Емма Граматіка пережила драму Наталії Павловни з такою широтою, що слова Винниченка здавалися її власними.

І коли через драму Винниченка наше українське мистецтво, досі невідоме Італійській публіці, завоювало тут собі увагу й шану, не вільно нам забувати тої ролі, яку відограла в цій справі маленька, великої трації жінка — артистка Емма Граматіка.

МЛАДА ЛИПОВЕЦЬКА.
Турин.

Поля Негрі,
світової слави фільмова артистка.

Треття мистецька виставка у Львові

Про виставку „Гуртка Діячів Укр. Мистецтва”, яку закрито 14 с. м. „Укр. Рада” пише: „На перше місце низупали твори П. Холодного. Так в портретах, особливо в поважнім і гарнім портреті през. Романчука, як і в пейзажових студіях видно відразу велику культуру, вправну й свідому руку майстра, що знає, як малювати, щиро любить природу та вміє віддати всі її настрої. Де-котрі з його малих студій, напр. дерев'яна тлі західного ясного неба це просто перли виставки. По творчості П. Холодного видимо що раз, як багато вартості все що має старий, тепер рало переслідування імпресіонізм, а радше видимо, що в мистецтві, як і скрізь на світі не школа важна, не віра чи хода, але великий, справжній талант.

Оригінальні й смілі в техніці праці виставив З. Подушко, якого ми мали вже нагоду бачити на попередніх виставках, краєвиди, малювані широкою технікою — вказують на великий темперамент й розмах артиста, що так само як Холодний виходить з імпресіонізму, але добуває з нього перш за все динамічні ефекти, коли твори Холодного відзначуються глибокою рефлексією. Найкращі твори О. Кульчицько: — це ті, де артистка задержує свій пытомий декоративний стиль. Глибоким чувством і незвичайною силою виразу відзначається „Молитва”, в якій видно всі великі прикмети п. К., а саме чистий рисунок, шляхотну будову композиції та незвичайно гарне й уміле степенування виразу, від похиленої постаті дівчини, таї повної земського, народного болю через визволений жест Христа вж до маестату Бога. Незвичайно гарне також її „Чорне море”. З творів Анастазієвського треба виріжнити „Амазонку” о гарнім рисунку; другі річи відзначаються все тим самим характеристичним для А. твердим і прикrim кольоритом, при добрій рисунковій техніці. Твори Геца не приносять багато нового, видно в них все ту саму віртуозію молодого артиста, але мало глибшого чувства. На окрему згадку заслуговує рисунок тушом п. Стефановичевої „Вигнання з раю”. Артистка зуміла тут підхопити незвичайно гарно абстрактний стиль примітивів та ідобути найпростішими засобами незвичайно багато краси і виразу. Нагадуються найкращі грецькі вази архаїчного стилю, де одна лінія зображує океан, один рух цілій зміст легенди Твори п. Кошицька стоять на рівні

добрих аматорських праць, нових елементів не приносять. Велику вартість мають збірки Січинського, старі церкви та архітектура на старих дереворитах показують ще раз наглядно, які скарби культури ми маємо, хоча так мало знаємо про них. Низку гарних графічних праць виставила п. Кульчицька, добре рисунки до дереворитів дав також П. Холодний. Дуже цінну збірку акварель Кричевського виставлено завдяки членності п. Пещанського, що схотів її уделити на виставку.

Прикро мимо всього, що та виставка, хоч приносить доста вартісних творів, така невеличка, прикро ствердити, що стільки визначних наших артистів так старшої генерації, як Новаківський і Труш як і молодшої — як Ковжуна чи Крижанівський того року світять неприсутністю.

УКРАЇНСЬКЕ МАЛЯРСТВО Й ГРАФІКА

„Наук”. Літератор молодого українського мальора-графіка П. Омельченка.

РІЖНІ ВІДОМОСТІ

ЛЕКЦІЯ ПРО УКРАЇНСЬКУ ЛІТЕРАТУРУ В Т-ВІ СЛОВЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ. 26-го листопада в Варшавському Товаристві Словянської Культури Я. Штуки проф. Вяч. Заїхіним прочитана була лекція про сучасну українську літературу. Де-які польські часописи (варшавські й львівські) вмістили дуже прихильні рецензії про цю лекцію.

УКРАЇНСЬКЕ ПРАВНИЧЕ ТОВАРИСТВО. 19 жовтня ц. р. в Українському Правничому Товаристві вибрана нова рада Товариства, до якої тепер увійшли: А. М. Лівицький (яко голова ради), М. М. Ковалський (містоголова й скарбник) і В. П. Приходько (секретар). В виборами нової ради відновилося й

наукове життя Правничого Товариства. 9-го листопада й 7 грудня на засіданнях Т-ва відчитаний був широкий доклад п. Ю. С. Киркіченка „Засади міжнародної правової допомоги”, в якому прелегент використав дуже багато нового недрукованого ще юридичного матеріалу і освітлив ріжкі питання, майже не розроблені в науці міжнародно-приватного права. 26 грудня, в 200 літні роковини смерті Гетьмана П. Полуботка, борця й мученика за українську державність, відбулося засідання Т-ва, присвячене Гетьманові Полуботкові. На цьому засіданні проф. В. М. Заїхін виголосив доклад про „Боротьбу України за свою державність у XVII—XVIII вв.”, використавши

найновіші історичні джерела й свої власні архівні студії по історії української державності XVII—XVIII ст. Правниче Товариство ухвалило, по порозумінню з Укр. Центр. Комітетом і Укр. Клубом, улаштувати урочисте святкування 200-ліття смерті Гетьмана Польботка. В найближчому часі в Правничому Т-ві мають бути прочитані реферати: п. Приходька — „Правне становище еміграції”, п. Карнаухова „Адвокатура в Польщі” та ін.

ТВОРИ Д. МАРКОВИЧА. 26 листопада минула четверта річниця смерті письменника Дмитра Марковича, останні дні якого пройшли в надзвичайно тяжких умовах у Вінниці на Поділлі. Не можна не звернути уваги на те, що досі жадне з наших видавництв не подбало про видання хоч би частини тво-

Дмитро Маркович

рів Марковича, про які все частіше питаютимуться наші читачі. І тому з тим більшою приємністю подаємо вістку, що в дружини небіжчика п. Марковичевої й сина його сенатора В. Марковича виникла думка про видання його творів власним коштом. Ще в осені розіслано листи до осіб, що знали небіжчика, з просьбою надіслати біографичний матеріал, який є в їх руках.

НОВЕ ВІДКРИТТЯ ІСТОРИКА И. БОРІЦАКА. Невтомний дослідник звізки України з Західною Європою, співробітник „Нашого Світу”, п. И. Боріцак, в одній з паризьких бібліотек відкрив цікавий документ „Дедукцію” Філіппа Орліка. І це меморіал найбліжнього талановитого співробітника Мазепи до Франції, в якій автор обосновує права України на незалежність. Він пояснюється між ним на точки договору гетьмана Мазепи з Карлом XII і наполіоном ІІІ. Текст договору досі був невідомий, бо після катастрофи під Пілатовою увесь походжений архів короля спаєно з огляду на небезпеку, що він мігби попасті в руки царя Петра. Орлік в „Дедукції” цитує точки договору. П. Боріцак написав коротку, але дуже цікаву студію про цю дорогу пам'ятку.

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗЕЙ У ВІДІІ. Дия 21 грудня б. р. в комішанні „Бесіди” на Штроцігasse 32 у Відні відбулися установчі збори Товариства „Український музей” в присутності 33 осіб. Головою Товариства обрано д-ра Мирона Гавриловича, членами Ради Андрия Жука, Івана Коссака, д-ра Івана Німчука, д-ра Романа Нерфецького, д-ра Кирила Трильовського, д-ра Ісаака Вальдмана. На заступниках: паню Олену Звіздину, д-ра Володимира Ганківського, д-ра Івана Турніна.

На членів контрольової комісії дір. Олександра Сероліковського радн. Айтала Вітошинського, Михайла Войтовича. Рада Товариства уконституувалася так, що заступником голови обрано Івана Коссака, секретарем д-ра Івана Німчука, скарбником д-ра Романа Нерфецького. Першим і головним завданням Т-ва є купіння власного дому.

ВИДАЧА УКРАЇНСЬКИХ ПОСЛІВ. Постановою Собому видано судові владі трьох українських послів: Павла Васильчука (Холмщина), Сергія Кошицького й Чучмая (Волинь). Портрети виданих послів будуть уміщені в наступному числі.

ЗМІНИ В „ДІЛІ”. З 1 січня уступив головний редактор Львівського „Діла” Д. Левицький і керівництво редакцією обіняв Василь Панієко. В зв'язку з цією зміною виникли новий курс „Діла” що до „Сходу” та большинської політики на Україні: „Діло” переконує, що так звана „українізація” України є лише політичною містифікацією.

Від Видавництва

Цим 19—20 числом закінчуємо перший рік існування „Нашого Світу”. Тяжкий це був рік. Загальна економічна криза та збідніння української інтелігенції не могли не відбитися на матеріальному стані нашого видання. Але, крім цього, загального явища, є ще один фактор, який вбиває українське незалежне друковане слово — неакуратність передплатників у грошових розрахунках. Велика кількість передплатників „Нашого Світу”, не зважаючи на заклики Адміністрації в кожнім числі, досі не вирівняла залегlostей. Ілюстроване видання вимагає величезних матеріальних засобів, кредиту тепер нема, за все треба платити згори, або по виконанні роботи, — а передплата надходить з запізненням і тим самим, унеможливлює вormalний хід праці.

Надімося, що з новим 1925 роком наші Шановні Передплатники постараються полегшити працю Видавництва й не будуть спізнатися з висилкою передплати, яку просимо вносити не менше, як за 1 місяць.

Від Редакції

З причини свят ч. 19—20 „Нашого Світу” виходить з запізненням.

Число 1 за 1925 рік вийде 15 січня, друге — 25 січня.

Передплата на 1295 рік

В 1925 році „Наш Світ” виходить 2 рази на місяць у збільшенному розмірі (3 аркуші).

Вводяться:

1. Моди (раз на місяць).
2. Ілюстрації з світових подій.

НА МІСЯЦЬ — 3 ЗОЛ., НА 3 МІС. — 8 ЗОЛ.

НАДСИЛАЙТЕ ПЕРЕДПЛАТУ НЕГАЙНО.

Редактор-Видавець В. Острівський.

УКРАЇНСЬКИЙ ПЛАСТ

МІСЯЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ ПЛАСТОВОЇ МОЛОДІ ДЛЯ ЛІТЕРАТУРИ, НАУКИ І ЗАБАВИ

Виходить раз на місяць.

Ціна числа 1 зл.

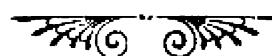
АДРЕСА: Іван Чепига, проф. лінн. Станиславів,
Липова 76.

ЧИТАЙТЕ ОДНОКІЙ НА УКРАЇНСЬКИХ
ЗЕМЛЯХ У ПОЛЬЩІ

ЩИРО УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК

„ДІЛО“ що виходить уже 42 рік

у ЛЬВОВІ, заснований бл. п. Володимиром
БАРВІНСЬКИМ в 1882 році.

Редакція й Адміністрація міститься:

у ЛЬВОВІ, РИНОК 10 і ПОВ. (Дім „Просвіти“).

Кonto пошт. п/д/н 143 322. Адр. тел. Львів. „Діло“.

Видав: ВИДАВНИЧА СПІЛКА „ДІЛО“.

Місочна передплатка за гривню: в Америці 1 дол.,
Франції, Голландії, Бельгії 10 фр., фр. Гаспі 10 л., Швейцарії 5 шві., фр., Чехословаччині 30 ч. кор., Румунії 100
леєв., Болгарії 50 чеїв. Більше звісно платитися.

В справі оголошень звертатися до Адміністрації.

Видавництво „РУСАЛКА“,

Львів, Куркова 10.

видано садуючіся сін'юра на 1924 рік:

1. „РОСНОДАРСЬКИЙ КАЛЕНДАР“ на 1925 рік, багато
злюстронаний, 10 арк., трьохъ язикомъ піктог.

2. „ВЕСЕЛИЙ КАЛЕНДАР“ на 1925 рік, того ж формату,
злюстронаний.

Адреса Редакції: „Русалка“, Львів. Куркова 10.

ЖАДАЙТЕ ВСЮДИ! УЖИВАЙТЕ ВСІ!

ЛИШЕ
СВОГО
МИЛА

„МУТА“

ЛИШЕ
СВОГО
МИЛА

першої української фабрики

ЛЬВІВ, вулиця Потоцького 4 58.

КООПЕРАТИВАМ ВЕЛИКИЙ ОПУСТ.

ПЕРША ПЛАСТОВА
ТКАЦЬКО-КИЛИМАРСЬКА РОБІТНЯ

під управою

МИХАЙЛА ГОРБОВОГО

Косів ad Коломия.

Приймає замовлення на ткацько-килимарські вироби по
брязливим або джутевим нітцям.

Робота складно викінчена, з півкрайного матеріалу, відкриває
час всіму конкуренту

Замовлення виконуються по черзі напливу.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

ЧИТАЙТЕ!

КНИЖКА

ВІСНИК УКРАЇНСЬКОГО КНИЖКОВОГО РУХУ

Орган „Союзу українських книгорів та Накладень“. Редактор Колегія. Віддає Відома БІСТРИЦІЯ.

Рік видання третій.

КНИЖКА

Ч 6 10 1924 р. коштує 4.50 зл з поштою.
Цені видання але бібліографічні зіставлення, матеріали
в пропозиціях надають адресу

Українське Видавництво „БІСТРИЦЯ“ Станиславів,
вул. Липова, 4. 76

ПЕРЕДПЛАТА НА 1925 РІК НА

„НАШ СВІТ”

УКРАЇНСЬКИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ
І ПОПУЛЯРНО-НАУКОВИЙ ДВОТИЖНЕВИК

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ.

В КРАЮ: На місяць — 3 зл., на 3 міс. — 8 зл.

ЗА КОРДОН: в Америку — на 1 міс. — 75 цент., на 3 міс. — 2 дол.; в усі країни Європи на міс. — 65 центів (у місцевій валюті). Студентам і учням знижка.

ЦІНА ОГОЛОШЕНЬ:

КРАЄВИХ: ціла ст. 60 зл., ½ ст. — 35 зл., ¼ ст. — 18 зл., ⅛ ст. 10 зл., ⅛ ст. 6 зл.
ЗАКОРДОННИХ „ „ 15 дол. „ „ 7 дол. „ „ 4 дол. „ „ 2 „ „ 1.5 д.

Warszawa, ul. Długa 50, т. 47, Redakcja „NASZ SWIT”.

або: Warszawa, Pocztowa Kasa Oszczędności (P.K.O.) № 8818. „Nasz Swit”.

УВАГА: Передплатники на 1925 рік можуть одержати повний комплект „Нашого Світу” за 1924 рік за 10 злотих.

Перший періодично-навчальний ілюстрований часопис

“ДУХОВНА БЕСІДА”

виходить двічі на місяць, 1115 числа,
на сатинованому папері в хольор, обгортці

ПЕРЕДПЛАТА:

на 1 міс. 1 зол., до кінця року 3 зол.,
окрім числа 50 гр. За кордон: на 1 м.
35 цент., на 3 міс. 1 дол. Гроші можна
відправити в місцевій валюті.

ОГОЛОШЕННЯ: Ціна стор. — 50 зол.,
½ стор. — 25 зол., ¼ стор. — 14 зол.,
⅛ стор. — 8 зол., ⅛ стор. 5 зол. Дрібні
оголошення — по 10 гр. за слово.

Гроші надсиляти на адресу:

Warszawa-Praga, Zygmuntowska 13,
або Warszawa PKO № 9.430.

Бланки переказу на Р.К.О. можна одержати у парафіяльного настоятеля.

МЕХАНІЧНА ТКАЛЬНЯ

СИМЕОНА ІВАНКОВА

В СТРИЛЮ, НА РОДІЦІЙ ДЕМ

Примак из шерсті згадано до вимірю лен, коноплі, які, вовну ж вогне позозо — білеці и не білеці (спироне), шайги, бархани, обруси, рупничі і т. д. під дуже корисними умовами.

Продам також за розізку всімі матерії вовни і на убраних мушесы і дамські ПО ЦИНАХ ФАБРИЧНИХ.

На кожне село і містечко пошукується здібних і чесних заступників до збирання лицю і клажи і відслання до нашої Ткальні на шерсті вишиваночних товарів, гончарки і прієкті на жадання безплатно.

НА ЧУЖИЩІ

НЕПЕРІОДИЧНИЙ ОРГАН ВІЛЬНОЇ ДУМКИ
УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ - ЕМІГРАНТІВ
У ПОЛЬЩІ.

Вийшли чч. 1 і 2. Цена обох чисел 3 зол. н.

Листування надсиляти по адресі:

Warszawa, ul. Długa, 29, Hotel Polski, 21.
J. DRACZENKO.